

Lahden kaupunginmuseo / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

Pvm 9.2.2021

Hämeen ely-keskus
Kirkkokatu 12
15140 Lahti
kirjaamo.hame@ely-keskus.fi

Asia: Esitys lain rakennusperinnön suojelemisesta mukaisesta
suojelutoimenpiteestä

Lahden kaupunginmuseo / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo esittää oheisten
liitteiden mukaista suojelutoimenpidettä

Lahden kaupunginmuseo / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

museonjohtaja	Tuulia Tuomi
tutkimuspäällikkö	Hannu Takala
kokoelmapäällikkö	Sari Kainulainen
amanuessi	Liisa Mäkitalo
konservaattori	Lauri Löfman
korjausrakentamisasiantuntija	Anssi Malinen
tutkija	Riitta Niskanen

Tiedoksi

Museovirasto, Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut
Lahden kaupunki

Liitteet

Suojeluesitys

Lahden kaupunginmuseon kalustoluettelo valokuvineen
Lahden kaupungintalon säilyneisysselvitykset

LAHDEN KAUPUNGINTALO

Lahden kaupunginmuseo on 9.2.2021 päättänyt esittää Lahden kaupungintalon suojelemista rakennusperintölain 489/2010 mukaisesti. Kiinteistö (398-1-1100-1) sijaitsee osoitteessa Harjukatu 31, Lahti.

Lahden kaupungintalolla on suuri rakennustaiteellinen, kaupunkikuvallinen ja kulttuurihistoriallinen (muun muassa henkilöhistoriallinen) arvo. Rakennus on kansallinen monumentti, jolla on myös kansainvälistä merkittävyyttä.

Säilymisen uhkatekijä on vanhentunut asemakaava. Kohteessa on käynnistymässä peruskorjaus, jota toistaiseksi viedään eteenpäin ilman kattavaa, pohdittua ja vahvistettua suojeluohjelmaa.

Kohteen kuvaus ja historia

Kaupungintalon rakentaminen tuli ajankohtaiseksi Lahden saatua kaupunkioikeudet vuonna 1905. Raatihuoneen paikka oli määritelty jo Lahden ensimmäisessä asemakaavassa vuonna 1878, jolloin suunnitelma noudatti klassista eurooppalaista perinnettä raatihuoneesta torin varrella. Uuden vuosisadan kaupunki-ihanteet väheksyivät Lahden keskustan tyyppistä ruutukaavaa ja korostivat vaihtelevia, kiinnostavia katunäkymiä ja kadunpääteaiheita.

Arkkitehti Armas Lindgrenin ansiota lienee suurimmalta osaltaan se, että kaupungintalon paikaksi valittiin kirkkoa vastapäätä oleva harju Mariankadun päätteenä. Lindgreniltä pyydettiin rakennuksen sijoittamisesta lausunto, jossa korostettiin kaupungintalon näkymistä Mariankadun päästä kaikkiin ilmansuuntiin ja sen hallitsevaa asemaa kaupunkikuvassa. Rakennushanketta pohjusti asemakaavamuutos.

Lahden toiseksi tärkeimmästä kadusta, Mariankadusta tuli tässä yhteydessä seremonia-akseliksi kutsuttu kaupunkitaiteellinen aihe, joka ilmentää hengellistä ja maallista valtaa sekä laaksopainanteessa niiden välissä sijaitsevaa toria, kaupallista valtaa.

Lahden kaupunki järjesti vuonna 1910 kaupungintalon suunnittelusta pienimuotoisen kilpailun, johon kutsuttiin arkkitehdit Armas Lindgren, Lars Sonck, Eliel Saarinen, Selim Lindqvist ja Arkkitehtitoimisto Jung & Fabritius. Lindgren ja Sonck vetäytyivät kilpailusta kiireisiinsä vedoten. Tuomaristoon kuuluivat Lahden kaupungin edustajina pormestari Otto Lyytikäinen ja insinööri Johan Theodor Lindroos, Arkkitehtiklubin edustajat Karl Lindahl ja Birger Brunila sekä professori Onni Tarjanne.

Kilpailun voitti Eliel Saarinen, jonka ehdotus vaikutti varsin valmiilta, eikä enää juuri vaatinut muutoksia. Lopulliset suunnitelmat on päivätty vuodelle 1911. Rakennus päätettiin tehdä tiilestä, välikatot ja pilarit rautabetonista, torni rautabetonista ja puusta. Katemateriaaliksi valittiin tiili. Kesken rakennustyön Saarinen ehdotti talon julkisivuksi puhtaaksi muurattua tiiltä alun perin päätetyn kalkkirappauksen sijaan. Julkisivutiilet tilattiin Ruotsista, ja päätös tuli muutenkin velkaantuneille lahtelaisille melko kalliiksi. Torni päällystettiin kuparilla samoin kuin julkisivujen koristepellitykset. Suunnitelmissa oli esitetty maalattua peltiä.

Lahden kaupungintalo valmistui lopullisesti vuoden 1912 lopussa. Siinä oli tilat rahatoimikamarille, valtuustolle ja sen valiokunnille, kaupungin teknillisten laitosten konttorille ja rakennuskonttorille, terveydenhoitolautakunnalle, maistraatille, julkiselle notaarille, raastuvanoikeudelle, kaupunginviskaalille ja papinkanslialle. Kivijalkakerroksessa toimi poliisi ja kirjasto lukusaleineen. Rakennuksen länsiosa oli varattu vakinaiselle ja vapaapalokunnalle. Talossa oli myös muutama asuinhuoneisto.

Kaupungintalon päätilojen, valtuustosalin, rahatoimikamarin, maistraatin ja raastuvanoikeuden kalusteet tilattiin Eliel Saariselta. Eteisten, käytävien, porraskäytävien ja valtuuston kokoushuoneen valaisinsuunnitelmat pyydettiin niin ikään Saariselta, mutta jonkin verran niitä näihinkin tiloihin hankittiin muualta.

Kaupungintalolla on kaksi erilaista pääjulkisivua, Mariankadun puoleinen, pitkän perspektiivin päästä tarkasteltava sekä itäinen, pääsisäänkäynnin puoleinen fasadi. Kaupungin keskustaan näkyvää julkisivua hallitsee symmetrisesti sijoitettu raskaahko portaittainen torni. Itäfasadissa arkkitehti on sen sijaan korostanut sen takana sijaitsevaa kaupungin ylimmän toimielimen tyyssijaa verhoamalla valtuustosalin ikkunasommitelman kookkailla kuparireliefeillä ja tiilikuvioilla. Tornin juuri hahmotu tästä suunnasta katsottuna.

Tumma tiilirakennus vaikuttaa sangen juhlavalta, ja valmistuessaan se näytti myös erittäin, ellei suorastaan liian kookkaalta. Kaupungin kasvaessa mittakaava on pehmentynyt.

Lehväkukinnoin ja ruotein koristettu, kaareva ja syvä pääportaali on Saarisen usein käyttämä, ajan arkkitehtuurille tyypillinen aihe, joka periytyy keskiajan kirkkorakennustaiteesta. Tamminen kasettiovien kuparisine kädensijoinen seisoo korkeahkon portaikon päättänä, hierarkian vertauskuvana. Portaalia vartioi kaksi lyhtyä.

Rakennukseen saavutaan pienen eteisen kautta. Pilarien rytmittämä pääaula on loisteliaasti väritetty. Tumma, kullalla korostettu häränveren punainen ilmentää jugendin maanläheisistä sävyvalikoimaa, sen sijaan kierreportaikon keveä pitsimäisin ornamentein jäsennetty vihreä viittaa jo eteenpäin, kohti 1910-luvun loppupuolen eklektismia ja 1920-luvun klassismia. Portaikkoon reunustavat korkeat lyijylasiset ikkunat. Portaat johtavat valtuustosalin oville.

Valtuustosalin väri on pehmeää ruskea ja kultaa. Tummat tammikalusteet ja komean kasettikaton suuret riippuvalaisimet ovat edelleen jäljellä, tosin alkuperäismallien mukaan täydennettyinä ja mukailtuina.

Konttoritilat on sijoitettu pitkien sivukäytävien varrelle, jotka saavat valaistuksensa pääosin sisäpihalta. Ne kalustettiin pääasiassa Billnäsien tuotteilla.

Valmistuttuaan talo seisoi jäsentymättömän ja epätasaisen sorakentän keskellä. Saarinen oli jo kilpailuvaiheessa suunnitellut rakennuksen ympärille pienen puiston, mutta sitä tuli nyt laajentaa. Saarinen toimitti kaupungille puistosuunnitelman, mutta vitkasteli tässä sen verran, että Lahden kaupunginpuutarhuri Johan Laurila oli ehtinyt laatia omansa. Lopullinen puistosuunnitelma vaikuttaa saaneen piirteitä sekä Saariselta että Laurilalta.

Kaupungintalon ympäristö pysyi Saarisen työpöydällä ainakin 1930-luvulle saakka. Lahden kaupunginarkkitehti Kaarlo Könönen oli 1910-luvulla työskennellyt Saarisen toimistossa Hvitträskissä. Tuttavuussuhteen pohjalta Könönen pyysi Saarisen näkemyksiä kaupungintalon ympäristön suunnitteluratkaisuista.

Lahden kaupungintalon toiminnot ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana. Se on myös kärsinyt vaurioita useaan otteeseen, ensimmäisen kerran vuoden 1918 sodan aikana, jolloin eritoten torni joutui tulituksen kohteeksi. Rakennus korjattiin entiseen asuunsa.

1930-luvulla palokunta luopui viimeisistä hevosista, ja hevostallit muutettiin päivystyshuoneeksi ja autotalliksi. Vuonna 1934 ryhdyttiin laajennukseen, jonka Saarinen oli alun perinkin ottanut suunnitelmissaan huomioon. Laajennuksen piirsi kaupunginarkkitehti Kaarlo Könönen. Muutos koski kaupungintalon eteläisivua, joka tähän asti oli ollut avoin. Kun laajennus rakennettiin, tuloksena oli ainoastaan pohjoisen porttikäytävän kautta kadulle yhteydessä oleva sisäpiha.

Kaupungintalon torni ja ullakko paloivat kokonaan talvisodassa. Rakennus korjattiin välirauhan aikana arkkitehti Irma Kolsin suunnitelmin. Hän piirsi tässä yhteydessä myös kalusteita kaupungintaloon, osa niistä on säilynyt. Lahden ruotsalainen kummikaupunki Västerås lähetti kuparilevyjä ja korjausauton tukeakseen kaupungintalon korjaustöitä.

Vuosien 1957–1958 aikana kaupungintalon toiseen kerrokseen toteutettiin kuvataiteilija Pentti Melasen monumentaalimaalaus kaupungin johdon päätöksellä. Teoksen tilausprosessi kytkeytyy valtakunnalliseen, Suomen Kulttuurirahaston järjestämään seinämaalaukilpailuun. Teos on yksi harvoista Lahden alueella säilyneistä monumentaalimaalauksista ja keskeinen osa kaupungintalon kokonaisuutta. Teoksen aiheena on Lahden kaupungin rakentuminen ja kehittyminen, työn ja perheen, kulttuurin ja urheilun sekä kirkon ja kaupunkihallinnon merkitys. Maalauksella on suuri paikallishistoriallinen ja taidehistoriallinen arvo.

Sodanjälkeiset kolme vuosikymmentä olivat suurten suunnitelmien ja muutosten aikaa Lahdessa. Uusi virastotalo vei osan kaupungintalon työntekijöistä, palokunta sai myös ajanmukaiset tilat muualta. Poliisi ja maistraatti muuttivat niin ikään pois. Kaupungintalon tilat ja tilojen käyttötarkoitukset muuttuivat. Rakennus oli kuitenkin ahdas, ja laajennuksia suunniteltiin.

Suunnitelmat olivat jo pitkällä, kun kaupungintalo paloi syyskuussa 1981. Ihmishenkiä ei menetetty, ja irtaimisto ja arkistot saatiin pääosin turvaan. Rakennuksen vauriot olivat mittavat, mutta korjattavissa. Osa työntekijöistä saattoi palata työtiloihinsa jo marraskuussa.

Rakennuksen korjaustyöt suunniteltiin Lahden kaupungin talonsuunnitteluosastolla kaupunginarkkitehti Erik Liljebladin johdolla. Käytännön työstä vastasi arkkitehti Satu Päivärinne. Sisustussuunnittelu oli sisustusarkkitehti Antti Nurmesniemen käsialaa. Museovirastoa edusti arkkitehti Heikki Havas, Lahden kaupungin museota museonjohtaja Jouko Heinonen, myöhemmin amanuenssi Maija Hahl. Entistämistyöt olivat konservaattori Jorma Lyytikäisen vastuulla. Rakennukseen laadittiin vielä erillinen taideohjelma kaupungin museon johdolla. Peruskorjauksen yhteydessä kaupungintaloon hankittiin lukuisia taideteoksia tilaan sijoitettavaksi. Teoksia hankittiin paikallisesti ja valtakunnallisesti merkittävilta kuvataiteilijoilta. Kaupunginhallituksen kokoussaliin tilattiin poppanatyyppinen tekstiiliteos tekstiilitaiteilija Maija Lavoselta. Teoksen suunnittelussa pyrittiin huomioimaan tilan, kalusteiden ja taideteoksen muodostama kokonaisuus.

Kaupungintalo jaettiin kolmeen vyöhykkeeseen, entistettävät tilat, 1910-luvun ilmeeseen perustuvat, mutta nykyaikaisin kalustein varustettavat tilat sekä kokonaan uudistettavat tilat. Entistettäviä tiloja olivat tuulikaappi, ensimmäisen kerroksen pääaula ja sivuaulat sekä keskushallinnon tilat, toisen kerroksen aula ja valtuustosalit. Ensimmäisen ja toisen kerroksen käytävät toteutettiin 1910-luvun tyyliin, ja toimistotilat saivat 1980-luvun asun.

Arkkitehti Satu Päivärinne työryhmineen laati 1980-luvun saneerauksen kokonaissuunnitelman, joka kunnioitti talon alkuperäistä, Eliel Saarisen luomaa kokonaistaideteosluonnetta. Toiminnallisissa muutoksissa ja kokonaan uusissa tiloissa pyrittiin huomioimaan historia sisustuksen väreissä ja materiaaleissa ja jättämään viitteitä tilojen aiemmista käyttötarkoituksista. Viimeksi mainittu tulee konkreettisimmin esille pohjakerroksen ravintolatilojen käsittelyssä.

1980-luvun korjaustöiden yhteydessä myös Kaupungintalon puistoa uudistettiin. Rakennuksen eteen tuli eräänlainen kunniapiha, kivetty alue, jota oli tarkoitus käyttää arvovieraiden vastaanottamiseen. Talon edustan kukkapyöriö hävisi. Puistovalaisimet uusittiin. Niitä on uusittu myös vuonna 2005 ja 2010-luvun alussa.

1980-luvun korjauksen myötä rakennukseen muodostui kaksi pääasiallista kerrostumaa, vuoden 1912 kokonaisuus sekä 1985 valmistunut osin entistävä, osin korkeatasoisesti ja hallitusti rakennusta ja sen sisustusta uudistanut toteutus.

Kaava- ja suojelutilanne

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet:

Kaupungintalo kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY2009, Lahden kaupungintalo, kauppatori ja Mariankadun seremonia-akseli). Alue käsittää Ristinkirkon, kaupungintalon sekä niiden välittömän ympäristön, rakennusten välisen Mariankadun akselin sekä Kaupungintalon puiston ja Harjupuiston

Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014, saanut lain voiman vuonna 2019:

Kaupungintalo sisältyy aluemerkinän *C, keskustatoimintojen alue, alle*. Sitä koskevat myös merkinnät, jotka osoittavat kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta valtakunnallisesti merkittävän alueen sekä kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta maakunnallisesti merkittävän alueen. Valtakunnallisia alueita koskee suunnittelumääräys: Alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Maakunnallisesti merkittäviä alueita koskee määräys: Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, kehittämisessä ja hyödyntämisessä on vaalittava alueen keskeisiä erityispiirteitä ja omaleimaisuutta sekä huomioitava kokonaisuuden kannalta merkittävien maisema- ja kulttuuriympäristöarvojen säilyminen.

Lahden läntisten alueiden osayleiskaava, saanut lain voiman 2017:

Kaavakartan yleinen suunnittelu- ja toteutusohje kuuluu: Alueita asemakaavoitettaessa tai muuten suunniteltaessa on yleiskaavan pääkartan merkintöjen lisäksi kiinnitettävä huomiota myös yleiskaavan liitteenä oleviin aluekuvauksiin ja suunnitteluohjeisiin sekä selostuksessa kuvattuihin yleiskaavan toteutusohjeisiin.

Kaupungintalo sisältyy *C-1-alueeseen*: Keskustatoimintojen alue. Alue varataan Päijät-Hämeen maakuntakeskusta ja sen vaikutusalueita palveleville keskustatoiminnoille. Maiseman ja rakennetun ympäristön ominaispiirteitä vaalitaan ja rakentamisen laatuun kiinnitetään erityistä huomiota. Yksityiskohtaisemmissa suunnitelmissa tulee ottaa huomioon kulttuurihistorialliset selvitykset ja Lahden arkkitehtuuripoliittinen ohjelma.

C-1-aluetta koskevat kaavaselostuksen kuvaus ja suunnitteluohjeet:

Alueen asuntokanta sijaitsee miltei kokonaan kerrostaloissa, joita on rakennettu kaikkina Lahden kaupunkina olon vuosikymmeninä. Alueella on toteutumaton rakennusoikeutta. Asukkaiden määrä on noin 10 300. Alueella on monipuoliset julkiset ja kaupalliset palvelut. Alueella sijaitsee vähittäiskaupan suuryksikkö. Alueella on varhaiskasvatuksessa käytettävä lähimetsä. Alueen arvopuistoja ovat Kaupungintalon puisto, Alatori, Kirkkopuisto ja Erkonpuisto. Alueella on kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennetun ympäristön kohteita (RKY, MARY, LaRY).

Suunnitteluohje:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön tai sen läheisyyteen kohdistuvat muutokset tulee suunnitella paikan henkeä kunnioittaen. Keskustakaupan isot yksiköt keskitetään ydinkeskustan alueelle ja sopeutetaan ympäristöönsä kooltaan ja ulkoasultaan. Saimaankadun ja Kauppakadun välisiin kortteleihin voidaan tutkia tornitalojen sijoittamista. Kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennettua ympäristöä koskevissa suunnitelmissa huolehditaan, että kohteen ja sen lähiympäristön tunnusomaiset piirteet säilyvät. Tärkeitä arkkitehtuuripoliittisia teemoja ovat: Keskustan kaupunkimaisema ja kaupunkikuva, maamerkit, näkymät, hyvä suunnittelu ja laadukas rakentaminen, viimeistelty katu- ja viherympäristö.

Kaupungintalo sisältyy myös ma-rajaukseen, kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön kannalta tärkeä alue. Merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

Asemakaava, saanut lain voiman 1967:

Hallinto- ja virastorakennusten korttelialue. Rakennuksen ulkonäköä ei saa muuttaa ilman muinaistieteellisen toimikunnan lupaa.

Kaavassa rakennusalue rajaa tiiviisti rakennusta, ja kerrosluku on toteutunut, IV.

Lokakuussa 2020 kaavoituksesta vastaavalta kaupunginarkkitehdilta saadun tiedon mukaan kaupungintalosta käynnistetään asemakaavaprosessi. Sen ajankohtaa ei vielä tiedetä. Kaikissa tapauksissa kaupungintalon meneillään olevan peruskorjauksen suunnitteluaiakataulu menee kaavatuloksen edelle.

Ajankohtainen suunnittelutilanne

Kaupungintalon peruskorjauksen suunnittelu on käynnistetty vuonna 2017. Suunnittelu on edelleen meneillään. Hankesuunnitelman on laatinut Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara / arkkitehti Jorma Latva, korjaussuunnitelmia laatii Arkkitehdit Davidsson Tarkela Oy. Korjausten aikataulu siirtyi vuodella eteenpäin Lahden kaupungin Green Capital -statuksen vuoksi, koska teemavuoden tapahtumia halutaan järjestää juhlavissa puitteissa. Korjauksia ei ole aloitettu.

Tehdyt selvitykset

Rakennushistoriaselvitys: Arkkitehtitoimisto ARK-Kantonen Oy, 2017. Täydennetty erityisesti kaupungintalon säilyneisyyden osalta syksyllä 2020, Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara.

Lahden kaupungin toimitilakannan luokittelu 2017–2018 ja ehdotus tilakannan rakenteellisen kehittämisen periaatteiksi, Lahden kaupungin tilakeskus, 2018. Kaupungintalo on luokassa A: rakennus pidetään kaupungin omistuksessa ja sitä ylläpidetään.

Väritutkimus, Konservattori Jorma Lyytikäinen kaupungintalon korjausten yhteydessä, 1980-luvun alku.

Kulttuurihistoriallinen merkitys

Lahden kaupungintalolla on rakennusperintölain (489/2010) 2 §:n tarkoittamaa valtakunnallista merkitystä sekä erityisen merkittävät sisätilat, joiden säilymistä ei voida varmistaa maanäyttö- ja rakennuslain nojalla.

Kaupungintalolla on lain 8 §:n 1, 3, 4 ja 6 momenttien tarkoittamaa arvoa erityisesti seuraavilla perusteilla:

Eliel Saarinen laati uransa aikana kaikkiaan viisi ehdotusta kaupungintaloiksi eri puolille Suomea sekä yhden suunnitelman Tallinnaan, kaikki noin vuosikymmenen kuluessa vuoden 1910 molemmin puolin. Näistä toteutui ainoastaan kaksi, Lahti ja Joensuu. Lahtea pidetään näistä arkkitehtonisesti ja säilyneisyydeltään merkittävämpänä.

Lahden kaupungintalo on harvinaisuus arkkitehti Eliel Saarisen tuotannossa, 1900-luvun alun kaupungintalona, rakennustyyppinsä jugendtyylisenä edustajana ja rakennustyyppinsä kokonaistaideteosidean edustajana. (1 ja 3 mom.)

Lahden kaupungintalo on edustava ja todistusvoimainen esimerkki kokonaistaideteosajattelusta: arkkitehti Eliel Saarisen arkkitehtoniset näkemykset saivat uutta virikettä ajan kaupunkitaiteellisista

ideoista 1900-luvun ensikymmenellä. Hän alkoi mieltää rakennukset aikaisempaa enemmän ympäristönsä osina, ja Lahden kaupungintalo ilmentää tätä näkemystä hyvin. Rakennus on kokonaistaideteos ympäristönsä, ulko- ja sisäarkkitehtuurinsa sekä sisustuksensa osalta. (4 mom.)

Kaupungintalo on edustava esimerkki myös kaavoitushistoriasta, erityisesti sen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun murroskohdasta. Empirevaikutteinen ruutukaava väistyi keskiajasta inspiraationsa ammentaneen kaupunkisuunnittelun tieltä.

Vuonna 1905 kaupunkistatuksen saaneen Lahden historiassa kaupungintalo ilmentää edustavasti ja todistusvoimaisesti sen asukkaiden tahtoa toteuttaa näyttävää ja tasokasta, Suomen suunnittelijaeliittiin lukeutuvien arkkitehtien kädenjälkeä. 1900-luvun kaksi ensi vuosikymmentä oli Lahdessa kuulujen arkkitehtinimien aikakautta.

Rakennus on pysynyt alkuperäisessä käytössään, ja sitä on korjattu ja uudistettu tämän käytön tarpeisiin.

Rakennuksen historiaan sisältyy runsaasti merkittäviä tapahtumia ja henkilöitä. Lahden jälleenrakennuskaudelle oli tärkeä Ruotsin valtion ja ruotsalaisten kummikaupungin Västeråsin taloudellinen tuki, joka kohdistui olennaisilta osin kaupungintaloon.

Kaupungintalossa on kaksi suurta rakennuskerrostumaa, vuoden 1912 uudisrakennus ja vuoden 1985 korjattu, osin entistetty, osin uudistettu rakennus. Molemmat edustavat korkeatasoista ja rikasta tulkintaa kokonaistaideteoksesta, ja historiallinen kerroksisuus on hallittua ja hienovaraista. (6 mom.)

Suojelun kohdentuminen

Suojelutarve kohdistuu rakennuksen ulkoasuun, rakennusrunkoon, rakennuksen tilaratkaisuihin, keskeisiin sisätiloihin ja kiinteään sisustukseen, koristemaalauksiin ja kiinteisiin koristuksiin, eräisiin kokonaistaideteosperiaatteen mukaisesti suunniteltuihin irtaimiin sisustuksiin mukaan lukien Pentti Melasen ja Maija Lavosen suunnittelemat taideteokset sekä Kaupungintalon puistoon.

Rakennusten ulkoasu muodostuu julkisivun ja vesikaton rakennusosista, yksityiskohdista, materiaaleista ja väryksestä. Julkisivuaukkoihin liittyvät alkuperäiset rakennusosat eli ikkunat ja ovet ovat ulkoasuun liittyvä kokonaisuus myös sisäpuolisine osineen.

Rakennusrunko käsittää kantavaan runkoon kuuluvat perustukset, ulkoseinät (alkuperäiset Saarisen suunnittelemat sekä kaupunginarkkitehti Kaarlo Könösen vuonna 1934 suunnittelema eteläinen laajennus) väliseinät, pilarit ja pylväät, holvaukset (mukaan lukien ullakon vuonna 1940 rakennettu betoninen paraabeliholvi, jonka suunnitteli arkkitehti Irma Kolsi) sekä ala-, väli- ja yläpohjat. Porrassuoksut askelmineen sekä -tasanteet ovat osa rakennusrunkoa.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen *tilarakenneperiaate*, joka D-osaa lukuun ottamatta perustuu sisäpihan puoleiselle sivukäytävälle

Keskeiset sisätilat ja niihin liittyvä kiinteä sisustus: ensimmäisen kerroksen eteinen kalusteineen ja valaisimineen, ensimmäisen ja toisen kerroksen aulat, alkuperäiset portaikot, valtuustosali sivutiloineen, kalusteineen ja valaisimineen sekä 1980-luvun alussa rakennettu kaupunginhallituksen istuntosali, sen neuvotteluhuone, kirjastohuone ja pohjakerroksen sellit kalusteineen ja valaisimineen. Kiinteä sisustus käsittää tilojen ovet, listoitukset, koristemaalaukset, portaikkojen porraskaiteet sekä ensimmäisen kerroksen eteisen ja aulan laattalattian.

Suojeluesitys perustuu ajatukseen, että kaupungintalon tulevia toiminnallisia muutoksia tehtäessä kunnioitettaisiin samaan tapaan aiempien vuosikymmenten tulkintoja irtaimistoa myöten.

Suojeltaviksi esitetyt huonetilat tulee säilyttää väriensä, mittasuhteidensa ja rakenneratkaisujensa osalta nykyisessä asussaan niin pitkälle kuin se toiminnallisuuden näkökulmasta on mahdollista.

Suojeltavaksi esitettävä irtaimisto:

Vaateaula

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Kaupungintalon sisääntulon vieressä olevan vaateaulan sisustus käsittää Antti Nurmesniemen suunnittelemat kiintokalusteet ja sohvatyhmän, jollaisia hän sijoitti myös muihin kaupungintalon aulatiloihin. Se käsittää seuraavat kalusteet:

Sohvapöytä n. 700x700

- tummanruskea petsattu
 - jaloissa messinkiholkit
- 1 kpl

Sohvapöytä n. 1400x700

- tummanruskea petsattu
 - jaloissa messinkiholkit
- 1 kpl

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Sohva, kolmen istuttava

- koko 2200x770
 - verhoiltu ruskealla nahalla
 - puujalat, joissa messinkiholkit
- 2 kpl

Nojatuoli

- verhoiltu ruskealla nahalla
 - puujalat, joissa messinkiholkit
- 1 kpl

Jalkavalaisin

- messinki ja opaalilasi
- 3 kpl

Plafondivalaisin

- messinki ja opaalilasi
- 3 kpl

Kiinteä naulakkokaluste

Peili hyllytasolla

Kirjasto

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

1980-luvun saneerauksen yhteydessä uudistettiin kaupunginhallituksen neuvotteluhuoneet. Samoja kalusteita ja valaisimia käytettiin pienemmässä mittakaavassa kirjasto/neuvotteluhuoneessa. Tornissa sijaitseva kirjastohuone esitetään suojeltavan kokonaisuudessaan, sisältäen kalusteet:

Neuvottelupöytä

- kannen koko 1200x4520 (koostuu kahdesta osasta), päädyt pyöristetty

Antti Nurmesniemi

1 kpl

Neuvottelutuoli, käsinojallinen

- sininen verhoilu

- Asko Oy:n mallistoa, mutta verhoilu valittu kaupungintaloa varten

12 kpl

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Sohvapöytä

- koko 700x1300x540
- marmorikansi, vihreä
- puujalka, messinkiholkilla

Antti Nurmesniemi

1 kpl

Riippuvalaisin

- messinki ja opaalilasi

Antti Nurmesniemi

3 kpl

Plafondivalaisin

- messinki ja opaalilasi

Antti Nurmesniemi

6 kpl

Kiinteät kirjahyllyt, seinään integroidut

Antti Nurmesniemi

Kaupunginhallituksen kokoussali

Kuva: Tiina Rekola, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Kaupunginhallituksen kokoussali on kalustettu Antti Nurmesniemen suunnitelmien mukaisesti. Tekstiilisuunnittelun, joka käsittää verhot, verhoilut sekä matot, on tehnyt Vuokko Nurmesniemi. Tilaa hallitsevat ovaali ja puolikaaren muotoinen pöytä. Nurmesniemien kokonaissuunnitelmaan lukeutuu seinälle ripustettu tekstiilitaiteilija Maija Lavosen suunnittelema Lahti-teos. Poppanatyyppinen tekstiiliteos on tilaustyö, joka on suunniteltu tilan kalusteet ja muu sisustus huomioiden. Teoksen suunnittelussa on otettu huomioon muun muassa tilan värit ja kalusteiden muodot. Teos, tilan kalustus ja tekstiilit muodostavat eheän ja arvokkaan kokonaisuuden.

Lokerikko n. 4100x720x440

- tummanruskea petsattu
- 16 lukollista lokerikkoa
- messinkisokkeli

Antti Nurmesniemi

Kuva: Tiina Rekola, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Neuvottelutuolit

- tummanruskea puurunko, käsinojat

Asko Oy:n mallistoa, mutta verhoilu suunniteltu tätä tilaa varten

Antti Nurmesniemi

18 kpl

Neuvottelutuolit, korkeampi selkänoja

- tummanruskea puurunko, käsinojat

Asko Oy:n mallistoa, mutta verhoilu suunniteltu tätä tilaa varten

Antti Nurmesniemi

1 kpl

Neuvottelupöytä

- tummanruskea petsattu, jalassa messinkiholkki

Antti Nurmesniemi

3 osaa

Sihteerin pöytä

- koko 1520x650x720

Antti Nurmesniemi

1 kpl

Riippuvalaisin

- messinki ja opaalilasi

Antti Nurmesniemi

3 kpl

Plafondivalaisin

- messinki ja opaalilasi

Antti Nurmesniemi

21 kpl

Tekstiiliteos 'Lahti'

-Maija Lavonen

-1986

-Koko 197 x 565 cm

Pääportaikon vastaisella seinällä oleva taideteos

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Pentti Melanen: Lahden kaupungintalon seinämaalaus, 1957–1958, 263 x 772 cm, tempera ja öljymaalaus

Kuvataiteilija Pentti Melasen seinämaalaus sijoittuu kaupungintalon toiseen kerrokseen, pääportaikon vastakkaiselle seinälle. Maalaus on toteutettu vuosina 1957-58. Teoksen tilausprosessi kytkeytyy valtakunnalliseen taidekilpailuun: Suomen kulttuurirahasto järjesti suomalaisille kuvataiteilijoille seinämaalauskilpailun vuonna 1955. Kilpailun kautta haettiin sopivia seinämaalauksia julkisiin rakennuksiin toteutettavaksi. Melasen 'Syysmaisema' oli kilpailussa lunastettujen töiden joukossa. SKR linjasi, että palkituille taiteilijoille pyritään mahdollistamaan työn toteuttaminen omalla paikkakunnalla. Lahden kaupungin johdon päätöksellä teokselle osoitettiin paikka kaupungintaloilta.

Kyseessä on merkittävä monumentaalimaalaus, jonka teemana on Lahden kaupungin rakentuminen ja kehittyminen, työn ja perheen, kulttuurin ja urheilun sekä kirkon ja kaupunkihallinnon merkitys. Maalaus on toteutettu kankaalle, joka on liimattu suoraan seinäpintaan. Maalaus on kiinteä osa sisustusta ja suunniteltu kaupungintalon värimaailma ja muu sisustus huomioiden. Kyseessä on yksi harvoista Lahdessa säilyneistä monumentaalimaalauksista. Teoksella on merkittävä paikallishistoriallinen ja taidehistoriallinen arvo.

Kaupunginvaltuuston istuntosali yleisötiloineen

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

1980-luvun saneerauksessa tilat jaettiin entistämistason mukaan kolmeen kategoriaan. Tulipalon seurauksista pahasti vaurioitunut kaupunginvaltuuston istuntosali kuului entistämisen korkeimpaan tasoon, se palautettiin mahdollisimman tarkasti sisustuksen alkuperäiseen asuun. Esitämme koko tilan sisustuksen ja kalustuksen suojelua, sillä siitä ei ole mielekkäästi erotettavissa mitään yksittäistä osaa ilman, että kokonaisuus menettää luonteensa. Istuntosalin tuoleja on lisätty ja korvattu myöhemmin vuosikymmeninä paikallisten huonekalutehtaiden tekemillä kappaleilla, mutta myös nämä ovat mielestämme syytä säilyttää osana kokonaisuutta. Ainoastaan tekninen ohjauspöytä ja satunnaiset toimistotuolit eivät kuulisi suojeltaviin kalusteisiin.

Neuvottelutuoli, käsinojallinen

- tammi
- koristetuja ja koristelemattomia
- nahkaverhoiltu istuin

62 kpl

123a Valtuustopulpetti, viiden istuttava

- tammi
- umpinainen etuosa

10 kpl

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

123b Valtuustopulpetti, neljän istuttava

- tammi
- umpinainen etuosa

2 kpl

123c Valtuustopulpetti, kahden istuttava

- tammi
- umpinainen etuosa

4 kpl

124a Valtuustopulpetti, kahden istuttava

- tammi
- avoin etuosa

1 kpl

124b Valtuustopöytä, yhden istuttava

- puu, ruskea
- avoin etuosa

1 kpl

59 Yleistuoli

- puu, tummanruskeaksi petsattu
- nahkaverhoiltu istuin

4 kpl

60 Puheenjohtajan tuoli

- puu, ruskea
- nahkaverhoiltu istuin
- korkea koristeellinen selkänoja

1 kpl

155 Pöytävalaisin

- messinkijalka, keltainen lasikupu

3 kpl

156 Kattovalaisin

- messinki

6 kpl

Puheenjohtajan ja sihteerien pöytäkokonaisuus ja puhujan korokkeet**Yleisötilat, 2 kpl**

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

59 Yleistuoli

- puu, tummanruskeaksi petsattu

- nahkaverhoiltu istuin

4 kpl

64b Plafondivalaisin

- messinki ja opaalliasi

2 kpl

Kiinteät kalusteet

Pohjakerroksen ravintolan kabinetit (perimmäiset): alkuperäisen kokoinen ja yhdistetty (ovet):

Pohjakerroksen ravintolan kabinetit

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Kaupungintalon pohjakerrokseen, jossa alun perin oli ollut kaupungin poliisilaitoksen tiloja, rakennettiin 1980-luvun saneerauksessa ravintola keittiöineen. Antti Nurmesniemi suunnitteli tilaan omaperäisen ilmeen kalusteineen, joiden vaalea väritys raikastaa matalat tilat ja jatkaa koko rakennuksen väriharmoniaa. Kellarikerroksen sisustus jättää hienovaraisesti esille tilan aiemman käytön, entiset sellit muutettiin viihtyisiksi ruokailukabineteiksi. Esitämme säilytettäväksi kaksi käytävän päässä vastakkain olevaa kabinettia kalusteineen ja valaisimineen ja alkuperäisine ovineen. Toinen tiloista on alkuperäisen kokoinen selli, toinen kahdesta sellistä muodostettu tila. Myös käytävän päässä oleva kalteriovi on osa kokonaisuutta.

040 Kabinetti (perimmäinen, ovet)

Kalustuksen suunnitellut Antti Nurmesniemi

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Pöytä

- koko 750 x 1900 mm
- Puu, maalattu vihreä
- 1 kpl

Tuoli

- Puu, maalattu vihreä
- 3 kpl

Seinävalaisin

- messinkinen kehys, opaalilasikupu
- 2 kpl

Kattovalaisin

- messinkinen kupu
- 1 kpl

Kiinteä sohva, viiden istuttava

- istuintyyny ruskeaa nahkaa

1 kpl

Kabinetti (alkuperäisen kokoinen, oveton)

Kuva: Eetu-Pekka Heiskanen, Lahden museot, kuvakokoelmat.

Pöytä

- koko 650 x 900 mm

- Puu, maalattu vihreä

1kpl

Tuoli

- Puu, maalattu vihreä

1 kpl

Seinävalaisin

- messinkinen kehys, opaailasikupu

2 kpl

Kattovalaisin

- messinkinen kupu

1 kpl

Kiinteä sohva, kolmen istuttava

- istuintyyntynyt ruskeaa nahkaa

1 kpl

Käytävän päässä oleva kalteriovi

Ehdotus suojelumääräyksiksi

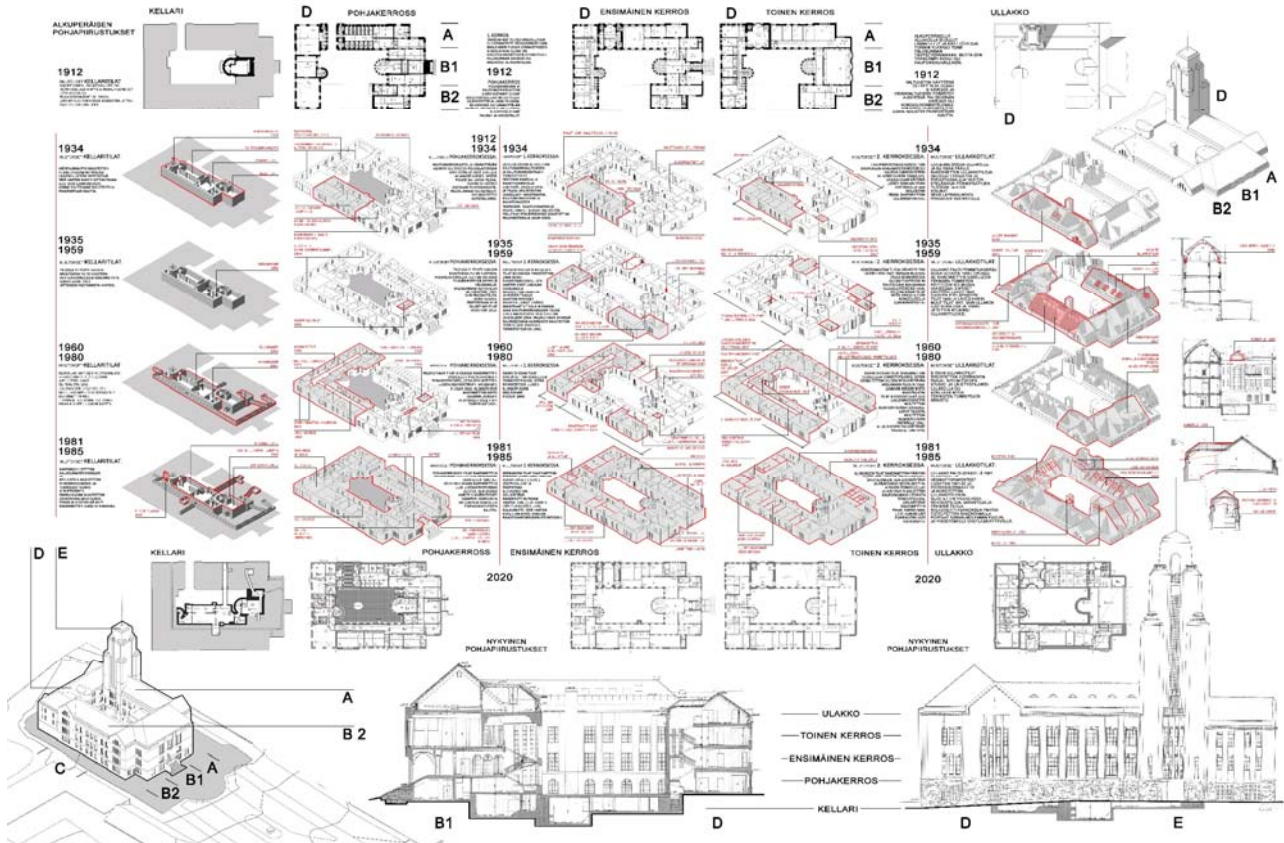
1. Rakennusta ympäristöineen on hoidettava ja käytettävä siten, ettei sen kulttuurihistoriallinen arvo heikenny. Korjaus- ja muutostöiden tulee perustua kohteen historian, alkuperäistoteutuksen, muutosvaiheiden ja säilyneisyyden hyvään tuntemukseen.
2. Rakennusten ulkoasu, rakennusrunko, keskeiset sisätilat ja kiinteä sisustus ja irtaimisto on säilytettävä ”suojelun kohdentumisessa” määritellyn mukaisesti.
3. Korjaamisen lähtökohtana on suojeltujen rakenteiden, rakennusosien, materiaalien ja pintojen säilyminen. Korjauskelvottomat rakennusosat voidaan uusia niiden alkuperäistä toteutusta vastaten. Mikäli rakennusosia on aiemmin uusittu tästä poiketen, on ne viimeistään elinkaarensa päässä uusittava rakennuksen ominaispiirteisiin soveltuvalla tavalla.
4. Rakennus- ja talotekniset sekä käyttötarkoituksen edellyttämät muutokset on sovittava rakennusten arkkitehtuuriin ja muihin ominaispiirteisiin.
5. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä on kuultava Museovirastoa, joka myös antaa ohjeita suojelumääräysten soveltamisesta.
6. Kaupungintalon puistoa on hoidettava siten, ettei sen kulttuurihistoriallinen arvo vähene. Entistävät toimenpiteet, kuten kaupungintalon pääsisäänkäynnin edessä olevan kiveyksen palauttaminen historialliseen asuunsa ja valaistuksen palauttaminen puiston alkuperäistä periaatetta noudattavaksi, on suotavaa.

LAHDEN TILAKESKUS

LAHDEN KAUPUNGINTALO

LAHDEN KAUPUNGINTALON SÄILYNEISYSSelvITYKSEN LIITE 2:
HAVAINNEKUVAT TILAMUUTOKSISTA 1912-2020

ELIEL SAARISEN SUUNNITTELEMAAN LAHDEN KAUPUNGINTALON Sijoittuvat ARKKITEHTIKILPAILUN TILAHUJELMAN MUKAISESTI KAUPUNGINVALTUUSTO, KAUPUNGINHALLITUSTA VASTAANNUT RAHATONMIKAMARI, PORMESTARI, MAISTRAATTI, RAASTUVANOKKELUS SEKA PASTORIN KANSLIA 1. JA 2. KERROKSEEN, POLIISIKAMARI, KAUPUNGINVANKILA JA KAUPUNGINRILASTO POHJAKERROKSEEN SEKA VAKOINAINEN JA VAPAALOKUNTA D-SIPEEN JA TORNIIN.

Säilyneisysselvitys 3.12.2020

ALUKSI

Tämä selvitys on laadittu Lahden Tilakeskuksen projektipäällikkö Sari Honkasen toimeksiannosta. Lahden kaupunginmuseo on edellyttänyt säilyneisyys selvityksen tekemistä vuonna 2018 valmistuneen rakennushistoriaselvityksen täydennykseksi, jotta se voi arvioida rakennussuojelunäkökohtien huomioon ottamista käynnissä olevan Lahden kaupungintalon korjaus- ja muutossuunnittelun sekä tulevan toteutuksen aikana. Lisäksi kaupunginmuseo on hakemassa rakennukselle valtakunnallista suojelustatusta, jolloin on tärkeää, että päätökseen vaikuttavat rakennushistoriatiedot ovat riittävän selkeinä arvioitavissa.

Säilyneisyys selvityskokonaisuuteen kuuluvat tämän tiivistelmäselostuksen liitteinä tilakohtainen muutoshistoria (liite 1) sekä kansikuvan mukainen kuvallinen esitys kunkin muutosvaiheen vaikutusalueista (liite 2).

Lahdessa 3. joulukuuta 2020

Jorma J. Latva, arkkitehti SAFA

TIIVISTELMÄ LAHDEN KAUPUNGINTALON ALKUPERÄISISTÄ KÄYTTÄJISTÄ JA TILARATKAISUISTA SEKÄ MUUTOSVAIHEISTA JA NIIDEN KÄYNNISTYMISEEN VAIKUTTAVISTA TAUSTATEKIJÖISTÄ

1 Lahden kaupungintaloon sijoitetut hallintokunnat kilpailuohjelman mukaan

Lahdessa oli henkikirjoitettuja asukkaita noin 6 000 vuonna 1910, kun nykyisen kaupungintalon toteutukseen johtanut hanke käynnistettiin. Palo- ja poliisitoimelle oli suunniteltu erillisiä rakennuksia jo aikaisemmin, mutta nyt eri hallintokuntien tilatarpeet päätettiin tyydyttää yhteisen rakennuskokonaisuuden puitteissa. Esikuvana lienee käytetty vuotta aikaisemmin ratkennutta Joensuun kaupungintalokilpailua. Myös Lahden kaupungintalon suunnittelusta järjestettiin kutsukilpailu, joka ratkaistiin 1911. Kilpailun voitti Eliel Saarinen, joka oli voittanut myös Joensuun suunnittelukilpailun.

Suunnittelukilpailun tilaohjelman mukaisesti rakennukseen sijoituivat:

- kaupungin vastaperustettu oma palolaitos sekä aiemmin paloturvallisuudesta yksin vastannut Lahden WPK: kaluston säilytys- ja huoltotilat, hevostalli, miehistön majoitus- ja pesutilat, voimistelu- ja kokoustila, WPK:n kirjasto, 6 asuntoa sekä torni palovartiointia varten
- poliisikamari ja kaupunginvankila
- kaupunginkirjasto ja lukusali
- pastorin kanslia
- kaupunginvaltuuston toimitilat: kokoussali, puheenjohtajan työhuone, valiokuntahuone ja kirjasto-arkisto
- kaupunginhallitusta vastanneen rahatoimikamarin kokousshuone ja toimistotila
- kaupungin pormestarin toimisto
- maistraatin kanslia, kokousshuone ja asianajajien toimistotila
- raastuvanoikeuden kanslia, viskaalin toimisto ja istuntosali
- toimistotilat terveystoimelle ja sosiaalitoimelle sekä kaupungin rakennusosastolle

2 Hallintokuntien käyttöön 1912 suunniteltu rakennus ja tilat

Eliel Saarinen julkaisi 74-vuotiaana 1947 Cranbrookissa kirjan *The Search for Form in Art and Architecture*, jossa hän kiteytti ajatuksiaan kirjalliseen muotoon. Vaikka ajatukset ovat varmasti iän myötä pelkistyneet, voivat ne nimenomaan siitä syystä auttaa yksittäisten suunnittelukohteidenkin tulkinnessa. Siteeraan niitä eri kohdissa omina vapaina käännöksinäni.

Käsittelen tässä Lahden kaupungintaloa kolmesta näkökulmasta, koska Saarisen mukaan *arkkitehtuuri on tilataidetta tilassa (the art of space in space)*: siihen kuuluvat sisätilat, rakennuksen muodot ja sen asema ympäristössään (*kaavat, talot ja sisustukset eivät ole kolme erillistä suunnittelualaa*). Ihmisen kokemaan ympäristöön kuuluvat kaikki osat.

Rakennus ympäristön osana

Lahden kaupungintalo sijoitettiin pohjois-etelä -suuntaisen pääkadun eli Mariankadun akselin eteläpäähän paikkaan, joka ei ollut Saarisen valitsema, mutta jonka ominaisuuksia hän pystyi käyttämään taitavasti hyväkseen. Mariankadun pohjoispäässä oli kirkkorakennus ja kaupungintalon puoleinen jyrkkä osuus oli jo aiemmin rakennettu puistoksi. Samoin rakennuspaikan itäpuolelle oli kaavoitettu harjun lakea pitkin esplanadi, joka ulottui itään kaupunginsairaalan alueelle asti. Saarinen kirjoittaa useaan otteeseen luontosuhteen ja luontoelementtien läsnäolon tärkeydestä ihmisen elämässä: myös istutetut kasvit ja puutarha muovautuvat ajan myötä luonnonmukaisiksi ja kehittävät yksilön suhdetta luontoon. Tältä kannalta kaupungintalon rakennuspaikka on ollut hyvinkin otollinen.

Saarinen korostaa luonnon ja rakennetun ympäristön korreloivaa olemusta. Rakennettu muoto on sovitettava ympäristöönsä sen orgaaniseksi osaksi. Kauneutta sinänsä ei ole, vaan kauneus on suhteutettava sen alkuperään (*kysymys miksi?*), käytettyihin tyylikeinoihin (*kysymys miten?*) ja liittymäpintoihin (*kysymys missä?*). Samoin kuin ihmisyhteisöissä, joissa yksilö alistuu ryhmään, mutta samanaikaisesti muovaa ryhmää, tulee rakennuksen ottaa ympäristö huomioon ja vaikuttaa siihen positiivisesti. Vaikutusta ei ole ilman ympäristöä ja vaikutus on aina suhteessa ympäristöön.

Ihmisyhteisöjä ovat perhe, yhdyskunta ja kansa: niissä merkittäviä asioita ovat yksilöiden ominaisuudet sekä sosiaaliset suhteet. Rakennetussa ympäristössä yhteisöjä vastaavat koti, kaupunki ja yhteiskunta. Yhteisöjen ja ympäristöjen on vastattava toisiaan (*human equation*). Arkkitehtuurin tehtävä on rakentaa suojaa ja mukavuutta, sopeutua elämänmuotoon ja tukea sitä. Siten pinnallinen, paikasta ja ihmisten tarpeista piittaamaton rakennettu hajanainen ympäristö synnyttää välinpitämättömyyttä sitä kohtaan. *Ilman koheesiota yksittäinen merkkirakennus ei tuo lisäarvoa ympäristöön*: ilmaisu ja koheesio (expression and correlation) luovat yhdessä ympäristöön orgaanisen järjestyksen.

Saarisen kaupungintalosuunnitelmassa on paikan tarjoamat edellytykset hyödynnetty täysimääräisesti. Rakennus ei ole kokonaisuutena ankan symmetrinen, mutta sen pääjulkisivut pohjoiseen sekä itään on muotoiltu symmetrisiksi korostamaan niiden hierarkkista asemaa orgaanisessa kaupunkirakenteessa. Nämä olivat ympäristön kannalta rakennuksen pääsuunnat, kun muu ympäristö oli vielä rakentamatta. Pohjoisessa oli kaupungin vanha keskusta, jonka keskiakselin toisessa päässä oli hierarkkisesti tärkeä kirkkorakennus. Idässä oli Rautatienkatu eli keskustaa ja rautatieasemaa yhdistävä väylä, jonka varrelle keskittyivät suurimmat rakennukset. Kahdessa muussa suunnassa ympäristö oli jäsentymätön.

Rakennuksen muoto ja rakenne

Saarisen mukaan ulkomuoto muodostuu suhteista, massoista, rytmistä, väristä ja liikkeestä. Näistä elementeistä yhdessä syntyy yksilöllinen ilmenemismuoto. Vaikutelma ja tunnelma eli aura syntyvät useiden ilmenemismuotojen samanaikaisuudesta: tasavahvat vai dominoivat, yhtenevät vai erovat, positiiviset vai negatiiviset. Aura heijastaa mentaalisia ominaispiirteitä,

joita fyysinen olemus vahvistaa: ryhti, muutos ja kasvu. Arkkitehtuurissa ja taiteessa henkilön aura muuttuu muodon auraksi: ihminen muovaa muodon ja muoto vaikuttaa ihmiseen. Muodon tasolla rakennuksessa voidaan nähdä suunnittelijan yksilöllisiä piirteitä, mutta muodonannon taustalla on oltava yhteisöllisesti ymmärrettäviä elementtejä. Omalla sisäistetyllä traditiolla luodaan yhteisiä päämääriä, vieraita traditioita ei voi kopioida. Traditio ei rajoita uuden luomista, sillä uutta luomalla syntyy uusia traditioita, jotka kunnioittavat vanhoja traditioita: uuden luominen on ylevin traditio. *Yksilöllinen luovuus ei ole itsenäinen teko, vaan osa kulttuurin osatekijä, jossa traditio sekoittuu edistykseen*

Luomisen looginen edellytys on *dualismi* eli ajatuksen ja tunteen samanaikainen läsnäolo. Samalla tavoin muodonanto perustuu *vastakohtaisuuksien tasapainoon (logical equilibrium)*: harmonia voi olla olemassa vain suhteessa ympäristöön, jossa epäharmonia sopivassa suhteessa korostaa samanaikaista harmoniaa. Lahden kaupungintalon massoitteilu ja julkisivusommittelussa tasapaino syntyy kahdesta ei käsitteilytavasta: rakennus näyttäytyy juhlallisen symmetrisenä tärkeisiin suuntiin ja arkisena muualle.

Saarisen mukaan symmetria synnyttää kauneutta vain, jos suunnitelman balanssilinja sattumalta, tehtävän luonne ja sen looginen ratkaisu huomioon ottaen yhtyy symmetrialinjaan. Tällöin symmetria on toiminnan kannalta loogista, joten kauneus esiintyy toiminnassa, kun symmetriaa käytetään hyväksi epäsymmetrisesti. Kauneus on aina myös toimivuutta, kuten hevosen liikkeessä, jossa symmetrialinja on välttämätön sen liikkumisen kannalta, jolloin kauneus on sen liikkeessä, ei symmetrialinjassa sinänsä.

Kaupungintalon itäisivulla kaupunkilaisille tarkoitetut sisäänkäynnit on sijoitettu symmetrisesti julkisivuun, jonka takana ovat rakennuksen hierarkkisesti tärkeimmät tilat: valtuustosali ja sen alapuolella rahatoimikamarin kokoustila sekä maistraatin ja raastuvanoikeuden yhteinen kanslia. Pohjoissivulla symmetria muodostuu tornista, jonka Mariankadun varren kerrostalot, tuolloin vielä suunnitteilla olleet, rajaavat irti muuten epäsymmetrisestä julkisivusta. Kahdella muulla sivulla julkisivut muodostuvat sileistä kivimuureista, joita poikkipäädty jäsentävät epäsymmetrisesti.

Saarisen mukaan materiaali määrittää muodon, joten muutama toteamus siitakin. Rakennuksessa on massiivitiiliseinät: ulkoseinät ovat 2-2½ -kiven paksuisia ja väliseinät 1-1½ -kiven paksuisia. Kaupungintalon A-, B2- ja D-osien runkosyvyys on 9,95-10 m ja B1-osan 15 m. Huonekorkeudet ovat aulassa 3,7 m, valtuustosalissa 5,0 m, A- ja B2-siivissä 3,5 m, palokunnan D-osassa 2,8 m ja pohjakerroksessa 3,3 m. Välipohjissa on käytetty pääosin alalaattapalkistoa, jonka jänneväli on D-osassa n. 9 m. A- ja B-osissa on onteloharkk välipohjia, joissa suurimmat jännevälit ovat n. 4,5 m. Koska ullakkoa ei rakennettu käyttötiloiksi, ei 2. kerroksessa ole tarvittu lainkaan kantavia väliseiniä, vaan kattotuolit ovat olleet tuettuina vain ulkoseiniin.

Tilat

Kilpailuohjelmasta poiketen Saarinen suunnitteli kaupungintalon kolmikerroksiseksi ja jätti ullakon kokonaan rakentamatta. Tilat on ryhmitetty kompaktin massan sisällä kolmeksi

kokonaisuudeksi, joiden välillä ei ole sisäisiä yhteyksiä raastuvanoikeuden ja kaupunginvankilan välistä vankiporrasta lukuun ottamatta:

- 1) Kaupungin hallinto- ja edustustilat on koottu edustavien odotusaulojen ja monumentaalisen pääportaan ympärille rakennuksen 1. ja 2. kerrokseen. Odotustiloihin nouseaan puistosta massiivisen ulkoportaan, sen päässä olevan pieneksi kurotun sisäänkäyntisyvennyksen ja tuulikaapin sekä erillisen eteistilan kautta. Saapumiseen liittyvä tilasarja korostaa avarienv aulatilojen vaikuttavuutta. Aulatilojen näkymät avautuvat valoisalle sisäpihalle, joka on avoin etelän suuntaan.

Kaupunkilaisten käyttämät hallintopalvelut on koottu 1. kerrokseen ja kaupunginvaltuuston tilat sekä toimistotilat 2. kerrokseen. Palvelevat vaateaulat ja yleisö-wc:t on sijoitettu pääportaan alle pohjakerrokseen ja tekniset tilat näiden alle kellariin. Hallintotiloista on vain yksi uloskäynti.

- 2) Pohjakerrokseen hallintotilojen alle on sijoitettu kaksi arkisempaa palveluyksikköä: pohjoissiipeen on sijoitettu poliisikamari ja kaupunginvankila sekä eteläsiipeen kaupunginkirjasto sekä sen kainaloon pihasivulle lämmittäjän asunto. Molempien palveluiden sisäänkäynnit on sijoitettu puistoon avautuvina pääjulkisivun molemmin puolin. Kirjastoon ei ole muita käyntejä eikä sieltä sisäyhteyttä muihin tiloihin. Poliisikamariin on pääsy myös tornin alla olevan porttikongin kautta. Lämmittäjän asunto-ovi avautuu pihalle, jonka kautta on pääsy pääportaan alla olevaan kattilahuoneeseen.
- 3) Palokunnat eli uusi vakinainen palokunta ja WPK on sijoitettu omaan siipeensä sommitelman länsisivulle sekä Mariankadun akselin päätteeksi nousevaan torniin. Tilat ovat kolmessa kerroksessa. Pohjakerroksessa kalustotilat, joiden ovet avautuvat suoraan kadulle siiven molemmin puolin. Ylemmissä kahdessa kerroksessa on miehistötiloja ja asuntoja. Niihin on pääsy pihalle avautuvan pyöröportaan kautta. Lisäksi pihalle avautuu rungon keskellä olevan hevostallin pariovi.

Tornin pohjakerroksessa on porttikäytävä ja sen molemmin puolin kolme kierreporrasta sekä kalustohallin sisäänkäynti, josta on pääsy myös tornin yläosiin johtavaan kierreportaaseen: tornin ylintä tasoa on käytetty palotähystykseen, johon sen sijainti harjun päällä antaa oivat mahdollisuudet. Toinen kierreporras on jo aiemmin mainittu raastuvanoikeutta ja vankilaa yhdistävä reitti. Kolmas porrastus johtaa porttikäytävästä tornin 1. kerroksessa olevaan asuntoon, josta ei ole yhteyttä muihin tiloihin. Sen päällä torniosalla on 4,5 m korkea palokunnan voimistelun- ja kokoustila.

Saarinen kirjoittaa, että tilan ominaisuudet ovat *olennaisin muoto-ongelma sivistyneen ihmisen elämässä*, joten alkuperäisen rakennuksen tilamuotoja on syytä tarkastella tässä. Saarisen mukaan tilan aura muodostuu suhteista, rytmistä, väreistä, rakenteista ja materiaaleista, joista muodostuu tilan tunnelma. Tunnelmaa voi muokata kalusteilla, teksteillä, maalauksilla ja

veistoksilla, mutta tilan suhteita ei saa peittää koristuksilla, sillä tilan 4 seinää ovat viulun 4 kieltä, orgaaninen kokonaisuus.

Saarisen tilasommittelu perustuu suorakaiteen muotoisiin tiloihin. Oleskelu- ja toimintatilat ovat aina suunnattuja, mutta niiden pituus ei koskaan ylitä leveyttä yli kaksinkertaisesti. Olen merkinnyt yksittäisten päätilojen mittasuhteita jäljempänä olevaan tilaluetteloon. Mikäli on jouduttu muodostamaan pitkä avoin tila, joka ei ole liikkeelle tarkoitettu käytävä, tila on jaettu kahteen osaan pienellä pylväiköllä tai palkilla niin, että kattolista molemmissa puoliskoissa muodostaa suorakaiteen.

Tämä tilasommitteluperiaate toimii myös palokunnan tiloissa, jossa pienet tilat on koottu päätilojen ja käytävän väliin yhtenäiseksi vyöhykkeeksi, jossa yksittäiset tilat on jaettu saman periaatteen mukaisesti. Ainoat poikkeukset tästä periaatteesta ovat valtuustosalin molemmin puolin olevat toimistotilat ja palokunnan voimistelusalit, jossa tiloihin työntyy negatiivisia kulmia. Pohjapiirustuksista ei ilmene, onko tilat jäsennelty pääperiaatteen mukaisiksi esimerkiksi väreihin.

3 Ensimmäiset muutokset 1920-luvulla ja rakennuksen laajennus 1934

Kaupungin kasvaessa laajenivat myös kaupungin hallintokuntien tilatarpeet. Virkamiesten määrä kolminkertaistui 33:sta 101:een vuosien 1906 ja 1920 välillä. Jo vuonna 1919 kaavailtiin toisen kaupungintalon rakentamista läheisen korttelin XXI tyhjille tonteille. Siihen olisi sijoitettu rahatoimikamari, poliisilaitos, kirjasto, kauppakoulu ja Lahden Säästöpankki, joten kyseessä olisi ollut kunnallisen ja yksityisen sektorin yhteisyrittä. Varojen puutteessa päädyttiin kuitenkin hankkimaan valmiita tiloja. Kaupungintalolta muutettiin ensimmäisenä pois kirjaston lukusali 1919, josta oli jo 1914 lohkaistu osa tulevan kaupunginmuseon kokoelmahuoneeksi. Loppuosa kirjastosta muutti pois 1923, kun poliisilaitos tarvitsi sen tilat käyttöönsä. Samaan aikaan otettiin myös lämmittäjän asunto poliisilaitoksen toimistotiloiksi. Museon käytössä ollut huone vapautui poliisin käyttöön 1928.

Palokunnat siirtyivät autoihin vaihteittain 1926-31. Hevostalli muutettiin tuolloin muuhun käyttöön. Samaan aikaan virkamieskunta laajeni ja uudistui: kaupunginarkkitehdin virka perustettiin 1929 ja kaupunginjohtajan virka 1930. Rahatoimikamarista muodostettiin kaupunginhallitus. Vuoden 1934 laajennus tuli todelliseen tarpeeseen: laajeneva poliisilaitos valtasi sen pohjakerroksen, kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja 1. kerroksen, sekä kaupungininsinööri ja -arkkitehti 2. kerroksen. Tällä kertaa tiloja rakennettiin myös ullakolle, joka valaistiin lapeikkunoin sekä eteläsiivun päätykolmioihin avatuin kapein ikkunoin.

Kaupunginarkkitehti Kaarlo Könönen tekemässä suunnitelmassa laajennusosa yhdistettiin saumattomasti vanhaan rakenteeseen: runkosyvyys 9,95 m ja kerroskorkeudet ovat samat kuin B-siivessä ja siihen jopa onnistuttiin saamaan samanlaisia julkisivutiiliä kuin alkuperäisessä rakennuksessa: ilmeisesti kivet on tilattu Helsingborgista, josta alkuperäiset julkisivutiilit olivat peräisin. Eteläjulkisivua Puistokadun suuntaan muokattiin niin, että

palokuntasiiven päätteellä ollut päätykolmio purettiin ja kulman kattomuoto muutettiin aumaksi. Laajennusosan länsipäähän tehtiin vanhan osan poikkipäädyn kopio siten, että rakennusosien erilaiset korkeudet saatiin tämän uuden nivelosan avulla yhdistymään hallitusti. Sekä vanhaan että uuteen päätykolmioon tehtiin ylimmät porrastuvat ikkunat, jotta ullakolle saatiin valoa myös ulkoseinältä.

Rakenteellisesti laajennusosa kuitenkin poikkeaa vanhasta osasta. Sen kantavana pystyrakenteena ovat ulkoseinät ja sydänmuuri. Niihin on tuettu alalaattapalkisto pohjakerroksesta 2. kerrokseen asti. Sydänmuuri on sijoitettu niin, että 2. kerroksessa vanha käytävä jatkuu tasalevyisenä laajennusosan läpi. Tästä seuraa, että 1. kerroksessa käytävä on vanhaa odotusaulaa kapeampi. Liittymäkohdassa vanha aula on katkaistu niin, että on syntynyt välittävä tila, jonka kautta vanha ja uusi rakenne liittyvät toisiinsa. Pohjakerroksessa sydänmuurin ja pihajulkisivun väliä ei ole muodostettu käytäväksi, vaan hyötytilaksi, kun kerroksen liikennetarpeet on hoidettu kahden ulko-oven ja niiden taakse sijoitettujen lyhyiden poikittaisten käytävien avulla.

Laajennusosan myötä taloon on muodostunut uusia sisäyhteyksiä. Pohjakerroksessa poliisilaitos levittäytyi pihan ympärille, mutta ei vielä palokunnan tiloihin. Seuraavassa kerroksessa avattiin ovi ja porrasyhteys laajennusosasta palokunnan tiloihin, mutta vain käytävälle sijoitetun kahvihuoneen yhteiskäyttöä varten. Ylimmässä kerroksessa lattiatasot eri osien välillä ovat yhtenevät, joten siellä on ollut mahdollista kiertää sivukäytävää pitkin talon ympäri: vain tornin ja A-siiven väliltä on puuttunut yhteys. Laajennusosan rakentamiseen liittyi myös ullakon osittainen käyttöönotto. Sinne noustiin nyt kahden uuden portaan kautta, kun alkuperäisessä rakennuksessa ullakolle on ollut pääsy vain palokunnan asuntoportaan kautta.

Laajennuksen myötä uusittiin rakennuksen lämmitystapa. Ongelmallisesta höyrylämmityksestä luovuttiin ja pihan alle rakennettiin uusi lämpökeskus vesikiertolämmitystä varten. Koko talon patterit on jouduttu tällöin uusimaan. Alkuperäinen pannuhuone osoitettiin tekniseksi tilaksi ja pääportaan sivuseinään piilotetun savupiipun tilalle laajennusosan pihasiivuun rakennettiin suurehko keskuslämmityspiippu. Palokunnan asuntoportaasta rakennettiin yhteys kellaritiloihin ja sen varten varastotiloja asunnoille. Vaikka talossa on ollut sähkövalaistus alusta asti, on todennäköistä, että se uusittiin ainakin osittain laajennustyön yhteydessä.

Laajennusosan ulkomuoto alistui nöyrästi alkuperäisen rakennuksen muotoon, mutta valokuvien ja säilyneiden kalustepiirustusten perusteella voi päätellä, että sisustuksen osalta se toteutettiin 1930-luvun uusiasiallisen tyylin mukaisena. Saarisen kalusteita on valokuvan perusteella käytetty kuitenkin ainakin kaupunginhallituksen tilassa, vaikka Saarisen oman kirjoituksen mukaan eri tyyli-suuntien yhdistäminen synnyttää häiritsevän ristiriidan, jossa kasvaneiden ihmisten maku kasvaa immuuniksi ristiriidoille. Ei ole tiedossa, missä määrin laajennuksen myötä muualla talossa tehdyt käyttötarkoituksella muutokset ovat johtaneet alkuperäisten tilojen modernisointiin.

4 Ullakkorakentaminen 1940-luvulla ja 1950-luvun pienet tilamuokkaukset

Kaupungintalon ullakko ja tornin puuosat paloivat palopommiosuman seurauksena kokonaan vuoden 1939 lopussa. Laajennusosan päällä ja osin B-osassa olleet ullakkotilat rakennettiin uudestaan seuraavana vuonna Irma Kolsin suunnitelmien mukaan. Tällä kertaa poikkipäätyjen välinen osa katettiin paraabelimuotoon valetulla teräsbetoniholvilla, jonka alle sijoittuivat arkkitehti- ja geodeettiosaston piirustussalit. Kehärakenteen avulla vältettiin tuentatarpeet salien keskiosissa. Tilat valaistiin pihan puolelle avautuvilla lapeikkunoilla. Ilmeisesti 2. kerroksen toimistotilat varattiin tällöin kokonaan kaupungininsinöörille ja rakennusosastolle.

Palokuntasiiven ullakolle rakennettiin samassa yhteydessä vuonna 1940 saunatilat, joihin päästiin vanhan asuntoportaan kautta. Lapin sodan jälkeen 1945 saunatilojen ja ullakon toimistotilojen väliin talon lounaiskulmaan tehtiin työtilat vastaperustetulle asemakaavaosastolle: asemakaava-arkkitehdin huone ja piirustussali. Samana vuonna muutettiin ensimmäisen kerran myös palokunnan tiloja muuhun käyttöön, kun jälleen uudelle viranhaltijan eli teknisen johtajan kanslialle rakennettiin työtilat 1. kerrokseen kaupunginhallituksen huoneen länsipuolelle.

Lahden kaupungintalon tilat otettiin käyttöön lähes nykyisessä laajuudessaan 1947, kun geodeettiosastolle tehtiin ullakolle uudet tilat rakentamalla työtiloja myös valtuustosalin ja A-siiven päälle. Arkkitehti- ja asemakaavaosastot sijoittuivat vuonna 1940 rakennettuun osaan ja asemakaavaosaston vanhoihin tiloihin sijoitettiin rakennustarkastustoimisto. Muutossuunnitelmat laati jälleen Irma Kolsi ja tilat toteutettiin puurakentein. Tiloja valaistiin pääosin lapeikkunoilla, joita sijoitettiin nyt myös katusivujen lappeille. Kaikkien ullakkotilojen ilmanvaihto on ollut painovoimainen: tuloilmasäleiköt on sijoitettu ulkoseiniin ja poistot tiilipiippuihin.

Tämän jälkeen reilun 10 vuoden ajan kaupungintalossa tehtiin vain yksittäisiä tilamuutoksia. Restauroiduissa aulatiloissa edelleen näkyvä muutos toteutettiin 1949 entisissä pastorin kanslian ja rahatoimikamarin tiloissa 1. kerroksessa. Tiloihin sijoitettiin rahatoimisto ja kamreerin toimisto, joita varten aulaan avautuneita ovia suljettiin ja niiden tilalle rakennettiin 4 palveluluukkaa, jotka kehystettiin alkuperäisten koristeaiheiden mukaisilla listoilla. Piirustuksen on allekirjoittanut arkkitehtiosaston piirtäjä Viktor Semeri.

Semeri on piirtänyt myös sosiaalitoimistoa varten 1951 tehdyt toimistotilamuutokset ullakolla ja 2. kerroksessa sekä 1954 kaupunginkansliassa ja maistraatin tiloissa 1. kerroksessa tehdyt väliseinämuutokset. Irma Kolsi on allekirjoittanut vuosina 1952-53 pääportaan alla olleissa wc-tiloissa entisissä teknisissä tiloissa tehdyt pienet muutokset.

Vuonna 1958 tehtiin valtuustosalissa edelleen käytössä oleva muutos, kun salin molemmin puolin sijainneet toimistotilat muutettiin yleisötiloiksi purkamalla tilojen välisen seinän pilastereiden väliin kolme aukkoa. Valtuuston koko oli tässä vaiheessa jo 51 valtuutettua ja

yleisötilat mitoitettiin yhteensä 80 hengelle. Lattia-alaa oli siten käytössä enää noin 1,4 m² henkilöä kohti, joten muutostyön yhteydessä tilat varustettiin koneellisella ilmanvaihdoilla. Kone ja äänenvaimennin sijoitettiin verotoimiston käytössä olleeseen vanhaan piirustussaliin. Tuloilma otettiin ulkoseinästä talon koilliskulmalta ja puhallettiin saliin aukkojen päälle sijoitettujen säleikköjen kautta. Poistokanavat sijoitettiin todennäköisesti salin koristeellisen kattoholvin yläpuolelle ullakkotilojen lattiaan. Muutospäätökset on allekirjoittanut kaupunginarkkitehdin virkaan 1955 valittu Valter Karisalo.

5 Käyttötarkoituksen muutokset ja modernisointivaihe 1960-1974

Palokunnat muuttivat pois kaupungintalosta 1959, jolloin D-siivestä ja tornista vapautui tilaa muuhun käyttöön. Ensimmäiset tilamuutokset tehtiin vuosina 1960-61 siiven pohjakerroksessa ja 1. kerroksessa, joista purettiin kaikki vanhat väliseinät ja rakennettiin uudet toimistotilat keskikäytävän ympärille. Pohjakerroksen länsisivun ikkunat uusittiin samassa yhteydessä jaottomiksi ja palokunnan ulko-ovet ikkunoiksi tai ikkunaoviksi. Piirustuksiin ei ole merkitty käyttäjätietoja, mutta oletettavasti pohjakerroksen tilat on annettu poliisilaitoksen käyttöön ja 1. kerros varattu kaupunginjohtajien kanslioille. Entiseen kalustohalliin rakennettiin muuntajatala ja uusi sähköpääkeskus. Lämpökeskuksen kattilat uusittiin ja pihan alle asennettiin kaksi öljysäiliötä. Elokuussa 1961 on kaikista rakennuksen kerroksista tehty mittapiirustukset, joihin on dokumentoitu 50 vuoden aikana tehdyt tilamuutokset.

Seuraavat tilamuutokset tehtiin 1964, kun suurehko rakennustoimisto muutti pois kaupungintalolta. Tällöin muutettiin myös 2. kerroksen tiloja A- ja D-siivissä keskikäytäväjärjestelmään, jolloin kevyet väliseinät purettiin näiltä alueilta pois ja korvattiin uusilla, osin muuratuilla ja osin kevytrakenteisilla väliseinillä. Käytäväseinille jätettiin yläikkunoita, jotta kapeille käytäville saatiin vähän luonnonvaloa.

Tämän modernisointivaiheen seuraavat muutokset tehtiin 1967-68, kun kaupunginjohtajat ja kaupunginhallitus muuttivat pois kaupungintalosta Suomen Työväen Säästöpankin ja Lahden kaupungin yhteiseen, osoitteessa Aleksanterinkatu 24 sijaitsevaan toimistorakennukseen, joka valmistui 1967. Kaupungintalossa toimi tämän jälkeen vain muutama hallintokunta. Poliisilaitoksella oli käytössään koko pohjakerros sekä toimistotilat D-siiven 1. kerroksessa. A-siiven 1. kerroksessa ja D-siiven 2. kerroksessa toimi kaksi raastuvanoikeuden osastoa. Loppuosan 2. kerroksesta täyttivät valtuustosalin ympärillä kaksi kaupunginvoudin kansliaa. Näiden lisäksi talon 1. kerroksen eteläsiivessä toimi maistraatti.

Kaupungintalo oli muutettu oikeustaloksi. Mielenkiintoinen poikkeus virastomaisuudesta oli tyhjilleen jääneisiin ullakkotiloihin 1968 sijoittunut Suomen Yleisradion paikallistoimitus, jonka tilat suunnitteli arkkitehti Alpo Halme.

Vaikka kaupungin hallintotilat oli 1970-luvun alussa hajasijoitettu eri puolille kaupunkia pääosin vuokratiloihin, suunniteltiin hallinnon uutta keskittämistä kaupungintalon ympärille

erillisiin virastotalolamelleihin. Näistä toteutui vain ensimmäinen, Loviisankadun varteen 1973 valmistunut rakennus. Sinne valmistuivat tilat muiden virastojen ohella koko poliisilaitokselle, joten merkittävä osa kaupungintalon tiloista vapautui tällöin muuhun käyttöön. Pohjakerroksen tiloihin muuttivat kaupungin nuorisopalvelut, asunto-oikeus sekä sosiaaliviraston yleinen osasto. D-siiven 1. kerroksessa maistraatin tiloja laajennettiin, mutta osa tiloista jäi edelleen poliisin käyttöön.

Muutospäätökset on allekirjoittanut kaupunginarkkitehti Karisalo, mutta 1970-luvun alussa niiden suunnittelijaksi on merkitty vuoden 1967 alussa apulaiskaupungin-arkkitehdiksi nimetty Erik Liljeblad. Karisalon jäätyä eläkkeelle 1975 nimettiin Liljeblad hänen tilalleen. Energiakriisin jälkeen suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan alkoi muuttua 1970-luvun lopulla ja kaupungintalokokonaisuuden kehittäminen oli yksi Liljebladin mielenkiinnon kohteista.

6 Palauttava muutossuunnittelu käynnistyy 1978

Uusi vaihe Lahden kaupungintalon muutoshistoriassa käynnistyi, kun verotoimistot pääsivät muuttamaan uusiin tiloihin valtion virastotaloon 1978. Talon vanhimman osan 2. kerroksesta vapautuneisiin tiloihin rakennettiin keskikäytävää purkamalla ja toimistohuoneita yhdistelemällä kolme suurta valtuuston neuvotteluhuonetta, jotka lienevät toimineet poliittisten puolueiden ryhmähuoneina. Pienempiä ryhmähuoneita sijoitettiin laajennusosalle, josta keskikäytävää ei purettu. Toisesta suunnasta entisiä voutin tiloja osoitettiin raastuvanoikeuden lisätiloiksi. Pohjakerroksessa asunto-oikeus sai rinnalleen oikeusaputoimiston ja palokunnan entiset kalusto- ja tallitilat osoitettiin kaupungin matkailutoimiston käyttöön. Nuorisotoimisto jatkoi entisissä poliisilaitoksen ja kaupunginvankilan tiloissa, jonka sellit olivat varastokäytössä.

Seuraavana vuonna maistraatilta vapautuneisiin tiloihin 1. kerroksessa sijoittui rakennuslautakunta. Samaan aikaan pidettiin vireillä suunnitelmia uusien virastotalojen rakentamisesta kaupungintalon molemmin puolin tyhjinä pidetyille tonteille: valtuusto teki 1979 periaatepäätöksen uuden virastotalon rakentamisesta Harjukadun ja Mariankadun kulmaan ns. Janhusen talon tontille. Kaupungintalon roolina kokonaisuudessa olisi ollut toimia pelkästään keskushallinnon toimitiloina, kun raastuvanoikeudet olivat muuttamassa uuteen oikeustaloon vuoden 1981 aikana.

Kaupunginhallituksen pyynnöstä Erik Liljebladin johtama kaupungin talonsuunnitteluosasto teki vuoden 1980 aikana alustavan suunnitelman koko rakennuksen perusparannuksesta. Suunnitelmiin sisältyi sisäpihan kattaminen ja pihan muuttamista kaupunginvaltuuston kokoustilaksi. Niitä ei kuitenkaan saatu vietyä päätöksentekijöille ennen kuin kaupungintalon ullakko jälleen paloi syyskuussa 1981. Syksyn aikana suunniteltiin kiireellisimpänä ullakkotilojen kattamistyö, mutta tyhjentyneen ja laajasti sammutusvesivaurioita kärsineen rakennuksen muiden osien korjaustöiden toteutussuunnittelu käynnistyi vasta seuraavan vuoden puolella. Arkkitehtisuunnittelijaksi palkattiin helmikuussa 1982 arkkitehti Satu

Päivärinte. Rakennesuunnittelu tehtiin myös kaupungin talonsuunnitteluosastolla, mutta talotekniikkasuunnittelu tilattiin lahtelaisilta yksityistoimistoilta.

7 Kaupungintalon perusparannus 1982-85

Talven 1981-82 aikana purettiin kaikki ullakkotilojen rakenteet palossa säilynyttä paraabeliholvia lukuun ottamatta. Muualla ullakkokerroksen kattorakenne muutettiin palamattomaksi: siporex-lankut ja lämmöneriste kantavien teräskehikoiden varassa. Kattotyön yhteydessä korotettiin vanhan asuntoportaan kattoa valamalla portaan päälle uusi betoniholvi.

Muilta osin vuosi 1982 käytettiin perusparannuksen toteutussuunnitteluun, sillä pääpiirustukset päivättiin vasta 22.11.1982. Seuravana vuonna suunnittelussa olivat purkupiirustukset, mitoitettut työpiirustukset, osapiirustukset ja kaaviot, niitä varten tehdyt täydentävät mittaukset sekä talotekniikkasovitukset. Vuosina 1984-85 tehtiin pääasiassa talotekniikka-asennuksia, täydentäviä rakennusosia ja sisustuksia. Työt toteutti kaupungin oma rakennusosasto ja täydentävät rakennusosat ja kiinteät sisustukset tehtiin kaupungin omalla puusepänverstaalla. Viimeiset työpiirustuspäivitykset on tehty heinäkuussa 1985 ja korjatut lupakuvat päivätty 10.9.1985 eli melkein tarkalleen neljän vuoden päästä ullakon palosta.

Kuten liitteenä olevasta tilakohtaisesta tarkastelusta ilmenee, koski perusparannus rakennuksen kaikkia tiloja sekä suurta osaa vaipparakenteista, kun ikkunat ja ulko-ovet sekä vesikatto uusittiin. Taloon tehtiin useita toiminnallisia muutoksia, joiden lähtökohtana oli jo aiemmin ennen ullakon paloa linjattu tavoite muodostaa rakennuksesta päätöksentekijöille ja keskushallinnolle edustava toimintaympäristö ja kaupungille komea julkinen ja lahtelaisittain poikkeuksellisen historiallinen monumentti. Kaupunkirakenteessa ja toiminnallisessa hierarkiassa kysymys oli rakennuksen arvon palauttamisesta. Alkuperäisistä monialaisista hallintokunnista taloon tehtiin tilat kaupunginvaltuustolle ja -hallitukselle sekä keskushallinnolle: kaupunginjohtajille ja kaupunginsihteereille sekä heidän sihteereilleen, kaupungin talous- ja tiedotusosastoille sekä asiamiestoimistolle.

Pääkerroksiin on palautettu sekä täydennetty pihaa kiertävät sivukäytävät niin, että pohjakerrosta lukuun ottamatta kaikissa kerroksissa on mahdollista kiertää talon ympäri. Tätä varten 1. kerroksessa on pilkottu osiin alkuperäinen raastuvanoikeuden istuntosali ja purettu yksi kierreporras, jonka kautta on puhkaistu yhteys torniin. Ylemmässä kerroksessa on samoin tehty uusi oviaukko nykyisen kaupunginhallituksen kokoushuoneen ja tornin välille. Ullakkokerroksessa yhteys on toteutettu tornin lämmittämättömään osaan tehdyllä lasikäytävällä, jonne päästään uusien portaiden ja oviaukkojen kautta. Varsinaiset käyttötilat on sijoitettu taloon väljästi, sillä niiden osuus lattia-alasta on alle 60% samalla, kun käytävien ja aulojen osuus on 28%. Muut tilat ovat siivous- ja sosiaalitylöitä sekä teknisiä tiloja.

Rakennuksen sisääntulon tilasarja, odotusaulat, pääporras sekä valtuuston kokoushuone on

restauroitu huolellisesti. Vanhan osan 1. kerroksessa olevat alkuperäiset kansliatilat palvelevat nyt aulapalvelutiloina. Eteläsiiven eli osien B2 ja C tilajärjestys ovat lähimpänä alkuperäistä. Näissäkin osissa kaikki väliseinät on uusittu sydänmuuria lukuun ottamatta. Tilamuodoltaan lähimpänä ovat kaksi neuvottelutilaa: 1. kerroksen neuvotteluhuone C-osassa on alkuperäisessä muodossaan oleva entinen kaupunginhallituksen kokoushuone ja 2. kerroksen B2-osan kokoushuone lähes alkuperäisen valiokuntahuoneen kokoinen tila. Kokonaan uudelleen eli aikaisemmista vaiheista poikkeavalla tilaohjelmalla on ullakon lisäksi rakennettu lähes koko pohjakerros, palokunnan käytössä ollut D-siipi sekä tornin ja A-siiven keskiosan tilat. Lisäksi talon koilliskulmaan on rakennettu osastoitu poistumistieporras ja hissi sekä wc-tiloja sen ympärille.

Koko ullakkokerros varattiin neuvottelutiloille sekä tekniikalle, koska talon kaikkiin tiloihin asennettiin koneellinen ilmanvaihto. Yksi konehuoneista sijoitettiin pääportaan päälle ja sen kattoa jouduttiin tästä syystä korottamaan. Öljylämmitys muutettiin kaukolämmöksi ja entisen lämpökeskuksen tiloihin pihan alle tehtiin uusi IV-konehuone, jota varten pihan lounaisnurkkaan on rakennettu ilmanottokanava. Pohjakerroksen lattian alle tehtiin uusia ilmanjakokanavia. Päivitettyissäkin pääpiirustuksissa on vielä tilavaraus tunnelille, joka oli tarkoitus rakentaa yhdistämään Puistokadun varteen tuleva uusi virastotalo ja sieltä edelleen Loviisankadun talo toisiinsa maanalaisella käytävällä.

8 Mitä on säilynyt

Säilyneisyyttä arvioitaessa on tärkeää huomata, että Lahden kaupungintalo ei ole yksi kerralla valmiiksi rakennettu monoliittinen kokonaisuus, vaan jo alun perin erilaisista osista koostunut monitoimitalo, jolla on poikkeuksellisen värikäs muutoshistoria vuosien 1912 ja 1985 välillä. Sen jälkeen rakennusta on lähinnä ylläpidetty ja vuosikorjattu viimeisen 35 vuoden ajan. Ainoat tilamuutokset ovat vähäisiä väliseinämuutoksia pohjakerroksen luoteiskulmassa vuodelta 2014.

Erikseen voidaan tarkastella 7 eri osaa:

- 1) Vaipparakenteet
- 2) Hallintotilat 1. ja 2. kerroksessa (AB-osat) 1912: alun perin ei sisäyhteyttä muihin osiin
- 3) Pohjakerroksen ja kellarin tilat (AB-osat) 1912: alun perin ei sisäyhteyttä muihin osiin
- 4) Palolaitos (D-osa ja torni) 1912: alun perin ei sisäyhteyttä muihin osiin
- 5) Laajennus (C-osa) 1934
- 6) Ullakkotilat 1934–1940–1945–1947–1968–1985
- 7) Sisustus ja kalustus

1 Vaipparakenteet

Kaupungintalon ulkoinen muoto ja materiaalit ovat säilyneet tai palautettu alkuperäispiirustuksista tunnistettavaan muotoon: pääjulkisivut itään ja pohjoiseen ovat vuoden 1912 asussa ja muut katusivut vuoden 1934 asussa. Pihisivut ovat samoin hyvin

suunnitelmapiirustuksista tunnistettavissa. Mielenkiintoista on tässä yhteydessä mainita, että rakennuksen länteen avautuvien katu- ja pihajulkisivujen piirustuksia ei löydy käytettävissä olevasta piirustusaineistosta kuin myöhäisinä versioina: katusivu esitetään vuoden 1961 pääpiirustuksista ja pihasivu vasta 1982.

Merkittävimmät julkisivumuutokset alkuperäispiirustuksiin verrattuna ovat seuraavat:

- pohjoisovilla 2. kerroksen kaksi ikkuna-aukkoa on korvattu seinäkomeroilla: muutos on tehty jo rakennusvaiheessa, mutta ei ole päivitetty piirustuksiin
- julkisivutiilissä on näkyvissä pieniä vaurioita kevään 1918 taisteluista
ikkunat ja ulko-ovet on uusittu pääosin 1982-85 Saarisen säilyneiden piirustusten sekä inventointimittausten perusteella käsityönä kaupungin omalla verstaalla:
 - 1) talon pääkerrosten 288 ikkunasta 16 kpl on merkitty suunnitelmiin uusittaviksi sekä noin 200 kpl merkitty kaavioissa ”uusille karmeille”, minkä lisäksi sisä- tai ulkopuitteita on uusittu ainakin 20 ikkunasta: kaikkia ikkunakaavioita ja kaavioissa käytettyjen ikkunakoodien paikannuskaavio ei ole käytössä, joten säilyneitä ikkunoita on vaikea paikallistaa
 - 2) ullakon kaikki ikkunat on uusittu kokonaan
 - 3) alkuperäisiä kunnostettuja ikkunoita ovat ikkunakaavioiden perusteella valtuustosalin, pääportaan ja tyrmän yhteensä 57 ikkunaa
 - 4) talon 15 ulko-ovesta ainakin 11 kpl on uusia tai uusittuja: alkuperäisiä ulko-ovia lienevät pääovi, laajennusosan ulko-ovi sekä kaksi parvekeovea: uusitut ovet on tehty inventointimittausten pohjalta ja 3 kokonaan uutta ovea (autotallin kippiövet ja pihaovi) muotoiltu muita ovia mukaillen
 - 5) sisäovista pääosa on uusia: piirustuskaavioita on ainakin lasioviseistä 4 kpl, paloovista (metalliovet sekä puuovia 25 kpl), dB-ovista, laakaovista 11 kpl sekä puupeiliovista 115 kpl, joihin on sisällytetty myös säilytettävät ovet, joiden lukumäärää ei ole eritelty
- neljään poikkipäätyyn viidestä on tehty uusia ikkunoita ullakkotilojen valaisemista varten: eteläsivulla ikkunat on tehty 1934, länsisivulla 1945 ja pohjoisovilla 1949
- vanhojen porrashuoneiden kattoja on korotettu 1982-85
- pihan lounaiskulmaan on rakennettu ilmanottokanava 1982
- pihan länsisivulle on avattu pohjakerroksen ravintolaan johtava oviyhteys
- keskuslämmityspiippu on katkaistu ja suljettu yläpäästään
- katolle on tehty lapeikkunoita, jotka laajennusosalla kuuluivat alkuperäiseen suunnitelmaan
- itäsivulle on asennettu kolmijakoiset lipputangot pääoven molemmin puolin: lipputankoja ei ole esitetty missään piirustuksessa
- pääovelle johtavaan portaaseen on asennettu käsijohteet 1985
- julkisivun valaisimet ovat vuodelta 1985

2 *Hallintotilat*

Alkuperäisessä suunnitelmassa valtuuston ja hallinnon tiloja oli yhteensä noin 1 110 hym²,

joista 1. kerroksessa palvelutiloja 511 hym², 2. kerroksessa valtuuston tiloja 382 hym² ja toimistotiloja 172 hym² sekä vaateaula ja wc-tilat pohjakerroksessa. Palvelevien tilojen eli aulojen, portaan, vaatetilan, käytävien ja wc-tilojen osuus hyötyalasta on noin kolmannes. Pinta-alat on laskettu Saarisen alkuperäisistä mitoitetuista työpiirustuksista ja tilojen käyttötarkoitukset saatu alkuperäisestä kilpailuehdotuksesta.

Päätiloihin on päässyt vain pääsisäänkäynnin kautta. Pohjakerroksen ja 2. kerroksen ainoa poistumisreitti on ollut pääporras. Käyttötilat on ryhmitelty rakennuksen ulkosivuille ja palvelevat tilat pihan ympärille: pihan on ollut avoin ja valoisa ennen laajennusosan rakentamista.

Saarinen kirjoittaa orgaanisen järjestyksen tärkeydestä muodonannossa, jossa luonto toimii esikuvana ja heijastaa universaalia järjestystä. Ekspressiivisen eli näkyvän järjestyksen ja korrelatiivisen eli vertauskuvallisen järjestyksen on esiinnyttävä muodossa samanaikaisesti. Taide toimii välittäjänä eli tekee tarkoituksen (*meaning to be expressed*) näkyväksi esittämisen keinoin (*means of expression*). Kaikki luova perustuu matemaatiikkaan. Numerot luovat rytmin: toisto, intervalli, aksentti ja niiden variaatiot. Matemaattistenkin ongelmien ratkaisu löytyy kuitenkin vaiston avulla, koska taidetta ei voi luoda älyllisesti analysoimalla.

Näiden periaatteiden voi nähdä toteutuneen myös Lahden kaupungintalon arkkitehtonisissa ratkaisuissa. Matemaattisten periaatteiden toteutumista voidaan analysoida mitoitetuista piirustuksista, mutta tässä aihetta tarkastellaan periaatetasolla. Rakennuskokonaisuus on orgaaninen, mutta hierarkkinen ja koostuu ankaran symmetrisistä osista. Rakennuksen dominantti eli valtuustosali on nostettu toiseen kerrokseen ja sen paikkaa on korostettu julkisivussa. Salin alle on sijoitettu toimeenpanovaltaa edustava rahatoimikamarin kokoussali ja legitimitettä edustava maistraatin ja raastuvanoikeuden yhteinen kanslia. Paitsi julkisivu, myös sisätilat on ryhmitelty symmetrisesti pääsisäänkäynnin ja portaan merkitsemän keskiakselin ympärille. Sivukäytävien varressa olevat tilat on sitten jaoteltu vapaammin tarpeen mukaan, vaikka yksittäisten huonetilojen harmonisista muodoista on huolehdittu.

Tällä osalla alkuperäisestä sommitelmasta ovat säilyneet parhaiten liikennetilat ja valtuustosali, joiden tilamuodot ja alkuperäiset koristeaiheet on huolellisesti restauroitu 1985. Sen sijaan tilojen hierarkia on muutettu täysin, kun 1. kerroksen päätilat on 1982-85 muutettu palveleviksi tiloiksi. Kaupunginhallituksen tila on muodostettu 2. kerrokseen yhdistämällä useita tiloja ja liitetty kaupunginjohtajien tiloihin, jotka on toteutettu entiseen palokuntasiipeen. Lisäksi talon koilliskulmaan on rakennettu uusi pääporras. Ratkaisut ovat toiminnallisesti perusteltuja ja toimivia, mutta tilahierarkia suhteessa julkisivujäsentelyyn on totaalisesti muuttunut.

3 Pohjakerroksen ja kellarin tilat

Alkuperäisessä suunnitelmassa pohjakerrokseen oli sijoitettu noin 485 hym² käyttötiloja. Eteläosalle sijoittui kaupunginkirjasto, noin 145 hym² sekä lämmittäjän asunto noin 30 hym².

Pohjoispuolella olivat poliisikamarin ja kaupunginvankilan tilat noin 265 hym². Rakennuksen tekniset tilat, noin 45 hym² olivat pääportaan alla kellarissa. Kaikkiin neljään tilaryhmään oli käynti suoraan ulkoa, palvelutiloihin julkisivujen puolelta ja muihin tiloihin pihalta.

Pohjakerroksen tiloja on vuosien saatossa muokattu useaan otteeseen. Aluksi niitä muutettiin jatkuvasti laajenevan poliisilaitoksen käyttöön ja vuoden 1973 jälkeen erilaisiksi toimistotiloiksi, kunnes 1982-85 entiset poliisikamarin tilat muutettiin talon henkilöstöravintolaksi. Tätä varten avattiin myös ensimmäisen kerran liikenneyhteys pohjakerroksesta ylempiin kerroksiin. Viimeisimmässä perusparannuksessa on lähes koko tilajako muutettu ja tilojen lattiaa eli alapohjia avattu laajasti IV-kanavien rakentamista sekä vanhojen kanaalien puhdistuksia varten.

Yksittäisiä muotonsa säilyttäneitä tiloja ovat entisen kirjaston tuulikaappi ja siihen liittyvä wc-tila ja kaupunginvankilan käytävä ja eteinen. Arkistotila pääaulan alla on alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, mutta sen ylös johtava porras on uusittu kahteen kertaan ja siihen on avattu uusi käyntiovi. Muilta osin pohjakerroksen tilat on rakennettu käytännössä kokonaan uudestaan.

4 Palolaitos

Alkuperäisessä suunnitelmassa kahdelle palokunnalle on osoitettu yhteensä noin 885 hym² käyttötiloja, joista D-siivessä noin 770 hym² kolmessa kerroksessa ja tornissa noin 115 hym² kahdessa kerroksessa. Sammutusvaunuja varten on ollut suuret pariovet talon molemmilla puolilla. Miehistön ja hevostalliin sisäänkäynnit ovat olleet pihalla. Kahteen D-siiven ylempään kerrokseen on ollut käynti pihaportaan kautta. Suoraa porrasyhteyttä kalustohalleista ylempiin kerroksiin ei ole ollut. Lisäksi tornissa sijainneeseen asuntoon on ollut käynti vain porttikäytävään avautuvan kapean kierreportaan kautta.

Jo palokuntien talossa ollessa 1912-59 tiloja muokattiin ja muutettiin, mutta niiden muutettua talosta pois tilat on rakennettu uudelleen kahteen tai kolmeen kertaan, viimeksi 1982-85. Tällöin siipiosan hierarkkista profiilia nostettiin ja tiloihin sijoitettiin kaupungin johtohenkilöiden toimistohuoneita sekä niitä palvelevia tiloja. Käyttötilojen eteen tehtiin alkuperäistä leveämpi käytävä, joka molemmissa päissä päättyy pieneen aulatilaan, jotka muistuttavat asemaltaan alkuperäisen suunnitelman hallintotilasomittelua, vaikka ovat mittakaavaltaan pienempiä.

Tällä osalla alkuperäisestä käyttötarkoituksesta muistuttavat lähinnä tornissa sijainneeseen voimistelu- ja kokoussaliin sijoitettu neuvottelutila sekä tornin lämmittämättömät yläosat, johon pohjakerroksesta johtava alkuperäinen kierreporras on edelleen olemassa.

5 Laajennusosa 1934

Hallintotilojen ja palolaitoksen väliin rakennettiin 1934 uusia toimistotiloja yhteensä noin 855 hym², josta ullakolle noin 330 hym². Pohjakerroksen tilat osoitettiin edelleen laajenevan

poliisilaitoksen käyttöön eikä niistä ollut sisäyhteyttä ylempiin kerroksiin, vaan sisäänkäynti oli suoraan kadulta. Seuraavaan kerrokseen sijoitettiin uusien toimeenpanoelimien eli kaupunginhallituksen ja kaupunginjohtajien toimitilat, jolloin alkuperäisestä osasta vapautui tiloja kaupungin palvelutiloiksi. Kahteen ylimpään eli 2. kerrokseen ja ullakolle rakennettiin toimistotiloja merkittävästi kasvaneiden teknisen osastojen tarpeisiin.

Tilat rakennettiin hallintotilojen laajennukseksi. Pohjakerroksesta ei ollut yhteyttä palolaitokseen ja 1. kerroksessa yhteys oli rakennettu vain, jotta palolaitoksen väki voisi käyttää käytävän päähän sijoitettua yhteistä kahvihuonetta. Toisessa kerroksessa kaikki lattiat ovat samassa tasossa, joten yhteys D-siipeen oli luonteva. Pohjapiirustuksesta voi päätellä, että rakennustoimistolla ja palolaitoksen 2. kerroksen toiminnoilla oli yhteystarpeita. Lisäksi kerroksen wc-tilat ja siivoustilat tehtiin palolaitoksen puolelle. Ullakkotiloihin päästiin 2. kerroksen käytävästä sekä vanhasta pihaportaasta, mutta kahden ullakko-osaston välille ei rakennettu yhteyttä.

Kuten palolaitoksen D-siipi, ovat laajennusosankin tilat taipuneet monenlaisiin uudistuksiin ja ne on rakennettu uudestaan tulkintatavasta ja muutosten laajuudesta riippuen 3-4 kertaa. Vuosina 1982-85 tilat on rakennettu kokonaan uudestaan alkuperäistä kaupunginhallituksen huonetta lukuun ottamatta. Tila on neuvotteluhuonekäytössä ja voisi olettaa, että sen seinäpinnoista kannattaisi etsiä alkuperäisiä värisävyjä.

6 Ullakkotilat

Ullakolle ei alkuperäisessä suunnitelmassa osoitettu lainkaan käyttötiloja. Ensimmäisen kerran katto vaurioitui keväällä 1918 tykkitulen seurauksena. Laajennusosan rakentamisen myötä 1934 D-siiven lounaiskulman kattomuotoa muutettiin ja eteläsiiven ullakolle rakennettiin toimistotyötiloja. Ne paloivat 1939 ja rakennettiin seuraavana vuonna uudestaan. Tällä kertaa eteläsiiven keskiosan päälle tehtiin paraabelin muotoinen teräsbetoniholvi, jonka alle sijoitettiin teknisten toimistojen piirustussalit.

Tiloja laajennettiin kahteen otteeseen 1945 ja 1947, mutta betonilaipioita ei enää tehty. Viimeisimmän laajennuksen jälkeen pääosa ullakosta oli muutettu lämpimäksi käyttötilaksi. Ainoastaan palokunnan asuintilojen päällä D-siiven luoteiskulmassa oli kylmiä ullakkotiloja ilmeisesti asuntojen tarpeisiin. Rakennuksen käyttötarkoituksuu muutosten seurauksena suuri osa ullakosta jäi ilmeisesti käyttöä vaille jo 1960-luvulla ja niinpä sen kaakkoiskulmasta luovutettiin 1968 tiloja Suomen Yleisradio Oy:n paikallisradion studio- ja lähetystiloiksi. Tässä muodossa ullakkotilat säilyivät syksyyn 1980, jolloin kaikki tilat paloivat.

Nykyiset ullakkotilat on rakennettu 1981-85. Tällöin on otettu käyttöön kaikki tilat, yhteensä noin 875 m^2 . Ainoa palosta säilynyt rakennusosa on eteläsiiven teräsbetoniholvi vuodelta 1940: sen muoto on selkeästi näkyvässä, vaikka sen alla olevat tilat on jaettu kevyin väliseinärakentein pienempiin osiin.

7 Sisustus

Rakennuksen väliovet ja sisäikkunat on uusittu pääosin 1982-85: uudet osat on tehty Saarisen säilyneiden piirustusten perusteella käsityönä kaupungin omalla verstaalla ja työn jälki on silminnähden laadukasta.

Sisustuksia lienee muutettu tilamuutosten, uudelleenrakentamisten ja modernisointien yhteydessä useaan otteeseen, mutta niistä ei ole jäänyt juurikaan kuvallista aineistoa.

Kalusteita on teetetty tai muuten hankittu kaupungintaloon taloon useassa eri vaiheessa:

- a) Saarinen suunnitteli kalusteet ja valaisimet muutamaan tilaan, jotka on mainittu tilakoh-
taisessa muutostarkastelussa: osa kalusteista on säilynyt ja niistä on tehty erillinen in-
ventointi.
- b) Muissa tiloissa alkuperäiset kalusteet suunniteltiin ja teetettiin muiden toimesta ja han-
kittiin mahdollisesti useasta eri paikasta: pari v.t. kaupungininsinööri Nykäsen piirtä-
mää kalustepiirustusta vuodelta 1914 on säilynyt.
- c) Laajennusosaan suunniteltiin uusia kalusteita 1934, mutta valokuvien perusteella aina-
kin kaupunginhallituksen huoneessa on hyödynnetty Saarisen kalusteita tai niiden ko-
pioita.
- d) Ullakon toimistotiloihin sekä 1940-luvulla muualle tilamuutoksiin liittyviä kalustus- ja
sisustuspiirustuksia on säilynyt paljon.
- e) Vuosien 1949 ja 1978 välillä lienee kalustusta poistettu ja uusittu kovalla kädellä: talon
erilliskalustesuunnitelmia ei ole säilynyt, vaikka muutamia rakennusosapiirustuksia on-
kin olemassa.
- f) Viimeisimmässä perusparannuksessa 1982-1985 talon kalustus yhdenmukaistettiin
kauttaaltaan Antti Nurmesniemen tekemän suunnitelman mukaisesti: IV-kanavien ja
muiden teknisten asennusten verhouksiksi tehtiin kiinteitä komerorivejä lähes kaikkiin
toimistohuoneisiin, tiloihin teetettiin uusia design-valaisimia sekä täydennettiin esimer-
kiksi valtuustosalin kalustusta Saarisen säilyneitä kalusteita muokaten kopioimalla. Ir-
tokalustus, värit ja valaistus yhtenäistettiin koko talossa restauroitujen tilojen jatkeeksi.
- g) Vuoden 1985 jälkeen yksittäisissä tiloissa on modernisoitu kalustusta ja valaistusta il-
man yhtenäistä suunnitelmaa.

LAHDEN KAUPUNGINTALON SÄILYNEISYYSELVITYKSEN LIITE 1: TILAKOHTAISET MUUTOKSET

KELLARIKERROS, YHT. 45,5 HYM²

B1-osa

Kattilahuone 45,5 hym² 32,0 (kattilasyvennys) > relehuone 1934 > purettu ja muutettu sähköpääkeskukseksi sekä laajennettu tilaa 1982-85
13,5 (ulkokäyntiporras ja taso) > rikkahuone 1953 > akkuhuone 1960 > purettu ja muutettu varastoksi 1982-85

Piha-alue

Lämpökeskus 1934 pannuhuone > purettu ja muutettu IV-konehuoneeksi 1982-85
akkuhuone > muutoksia 1960 > purettu ja muutettu puhelinkeskukseksi 1982-85
polttoainevarasto > öljysäiliöt 1960 > purettu ja muutettu tekniseksi tilaksi 1982-85
eteistila ja 2 asuntovarastoa > varastot muutettu paisunta-astiatilaksi ja rakennettu uusi IV-hormi tilan lounaiskulmaan 1982-85
yhteys D-osan portaaseen > purettu ja rakennettu uudestaan 1982-85

POHJAKERROS, YHT. 791,5 HYM²

A-osa

Poliisikamari 187,5 hym² 3,5 (tk) > purettu ja rakennettu uudestaan 1982-85
> tilat nuorisotoimistolle 20,0 (päivystyshuone) > purettu ja rakennettu porrashuoneeksi 1982-85
1973 23,0 (et ja odotush.) > jaettu kahdeksi 1923 > purettu ja liitetty kahvioon 1982-85
4,0 (wc:t ja välikkö) > purettu ja liitetty kahvioon 1982-85
27,5 (kuulusteluhuone) > 3 putkaa, pesuhuone ja käytävä 1923 > purettu ja liitetty kahvioon 1982-85
32,5 (juoppoputka) > purettu ja muutettu keittiöksi ja hissikuiluksi 1982-85
27,0 (putkakäytävä) > avattu lattiaa IV-kanavaa varten 1982-85
11 x 3,5 + 2 x 4,0 = 46,5 (putkat) > purettu yksi putka ja tehty yhdestä wc 1923 > purettu 4 väliseinää, avattua kahden putkan lattia ja muutettu yksi putka keittiön varastoksi 1982-85

B1-osa

Poliisikamari 77,0 hym² 10,5 (wc:t ja etuhuone) > käytävä 1923 > rakennettu porras ja uusi ovi-
> tilat nuorisotoimistolle 1973 aukko pääportaan aulaan 1982-85
38,0 (kanslia ja arkisto) > erotettu käytävä 1923 > purettu ja muutettu
kabinetiksi ja käytäväksi 1982-85
28,5 (poliisimestari) > purettu ja muutettu wc-tiloiksi ja vaateaulaksi, johon
tehty uusi yhteys pihalle

Arkisto 28,5 (yhteys vain yläkerrasta) > uusittu arkiston porras 1954 > rakennettu
uusi porras yläkerrasta sekä oviyhteys viereiseen tilaan 1982-85

Porrasaula 45,5 (vaateaula ja wc-tilat) > muutettu wc-tilat 1934 > muutettu wc-tiloja
ja lisätty siivouskomero pääportaan alle 1952 > tehty kellariin johtava
rikkakuilu 1953 > purettu wc-tilat ja siivouskomero, tilalle varastot ja uusi
ovi kellarikäytävään 1982-85

B2-osa

Kirjasto 145,0 hym² 6,5 (wc ja et) 38,0 (et ja vaatesäilytys) > jaettu tila kolmeen osaan 1961: toimistohuone,
keskikäytävä ja vaateala sekä avattu uusi väliovi viereiseen huoneeseen >
tilat asunto-oikeudelle ja oikeusaputoimistolle 1973 > purettu ja rakennettu
uudestaan toimistotilaksi ja käytäväksi 1982-85
49,0 (lukusali) > poliisin toimisto 1923 > poliisimestarin huone ja
toimistohuone 1961: avattu uusi väliovi > tilat asunto-oikeudelle ja
oikeusaputoimistolle 1973 > sisustettu kahdeksi toimistotilaksi ja
ummistettu väliovet 1982-85
28,5 (kirjasto) > museuhuoneena 1914-18 > käytävä ja poliisin toimisto
1923 > museona uudestaan 1925-28? > purettu nurkkakomerot huoneesta
ja rakennettu uudet käytävälle sekä avattu uusi oviaukko viereiseen
huoneeseen 1961 > tilat asunto-oikeudelle ja oikeusaputoimistolle 1973 >
purettu ja rakennettu uudestaan toimistotilaksi ja käytäväksi 1982-85
23,0 (kirjasto) > poliisin toimisto 1923 > yöpävystyshuoneeksi 1961 > tilat
asunto-oikeudelle ja oikeusaputoimistolle 1973 > purettu ja rakennettu
tilalle wc, siivoustila ja siivoojien taukotila 1982-85

Lämmitt. as. 30,5 hym² 3,5 (et) > poliisin toimisto 1923 > purettu 1961
6,5 (keittiö) > poliisin toimisto 1923 > muutettu varastoksi 1961 > purettu
kokonaan ja jäänyt käytävätilaksi 1982-85
16,0 (kamari) > poliisin toimisto 1923 > jaettu käytäväksi ja
päivystystilaksi 1961 > tilat asunto-oikeudelle 1973 > purettu kokonaan ja
jäänyt käytävätilaksi 1982-85
1,5 (wc) > purettu 1961
3,0 (varasto) > purettu 1961

D-osa

Palokunta 256,5 hym² 98,0 (kalustovarasto) > muutettu autotalliksi (1) 1931 > uusittu ulko-ovi

1949 uutta suurempaa paloautoa varten > tilan itäosaan muuntaja ja päätauluhuone, jonne käynti tornin kautta 1961: > loppuosasta toimistotiloja keskikäytävän ympärille 1961: 3 toimistohuonetta, valokuvaustilat ja 3 pientä varastoa > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen toimistohuoneiksi ja aulaksi 1982-85 > pieniä tilamuutoksia 2014

60,0 (hevostalli) > osa liitetty autotalliin 1 ja lohkottu 2 päivystystilaksi, sosiaalitulaksi ja pihaoven tuulikaapiksi 1931 > toisesta päivystystilasta talonmiehen varasto ja yhteys sisätiloihin poikki 1961 > lopuista tiloista toimistoja keskikäytävän ympärille: 3 toimistohuonetta ja 2 pientä varastoa > purettu väliseinät pääosin ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: porrassaula, wc- ja sosiaalituloja sekä iso tuulikaappi > pieniä tilamuutoksia 2014

98,5 (VPK:n kalusto) > muutettu autotalliksi (2) 1931 > uloskäynnin ja keskikäytävän ympärille 4 toimistotilaa, odotushuone, aula, 3 wc-tilaa > toisesta ulko-ovesta käyntiovi ikkunalla ja toisesta ikkuna > tilat matkailutoimistolle 1973 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: autotalli, aula, hissikuilu ja vaatetila

Porrashuone

9,0 > yhteys kellariin 1934 > kellariyhteys purettu ja rakennettu uudestaan 1982-85

E-osa

Poliisikamari 7,5 hym²

3,5 (et) > muutettu tuulikaapiksi 1982-85

4,0 (kierreporras) > uusittu kierreporras 1982-85

As. sisäänk. 6,0 hym²

4,0 (kierreporras) > purettu kierreporras 1982-85

2,0 (wc) > muutettu jätetilaksi 1982-85

Palokunta 15,0 hym²

3,5 (tk) > varastoksi 1961

8,5 (letkujen pesu) > tornin eteistilaksi 1961: käynti päätauluhuoneeseen > jaettu siivouskomeroiksi ja tuulikaapiksi 1982-85

3,0 (kierreporras torniin)

1. KERROS, YHT. 826,5 HYM²

A-osa

Pormestarin huone 26,5

25,0 (1:1,85) > muutettu maistraatin kansliahuoneeksi 1954: tila jaettu kahteen osaan, joista toiseen wc sekä muurattu yksi välioivi umpeen > toimisto raastuvanoikeudelle 1978 > purettu väliseinät sekä ummistettu yksi alkuperäinen oviaukko 1982-85 sekä pilkottu koko tila wc- ja eteistiloiksi

1,5 (var) > purettu 1982-85

Kanslian varasto

3,0 > purettu ja pienennetty 1982-85

Maistraatti 72,0 hym²

36,0 (maistraatin kokoush. 1:1,7) > Saarisen kalustus > muutettu pormestarin huoneeksi 1954 > toimisto raastuvanoikeudelle 1978:

käytäväovi ummistettu > purettu ja pilkottu osiin 1982-85: porrashuone, hissikuilu, inva-wc ja varasto

24,5 (asianajajien huone 1:1,35) > varasto huoneen kulmaan 1934 > jaettu kahdeksi huoneeksi 1954: purettu kulmavarasto, avattu keskimmäisestä huoneesta (asianajajat) uusi oviaukko käytävään 1954 > kaksi toimistohuonetta raastuvanoikeudelle 1978 > purettu ja rakennettu uudestaan alkuperäistä pienempänä sekä ummistettu alkuperäinen käytäväovi 1982-85

11,5 (viskaalin huone 1:1,6) > toimistohuone raastuvanoikeudelle 1978 > purettu ja rakennettu uudestaan 1982-85

Raastuvanoikeus

68,0 (1:1,05) > **Saarisen kalustus** > maistraatin istuntosaliksi, peräosaan lattiakoroke > asennettu akustokatto 1951 > palautettu raastuvanoikeuden istuntohuoneeksi 1978 > pilkottu 3 osaan 1982-85: 2 toimistohuonetta ja käytävä

Liikennetilat

50,5 (odotushuone pohj.) > **Saarisen valaisimet** > palautettu tilan alkuperäinen muoto 1982-85: tilaan avautuvista 5 ovesta 3 alkuperäisellä paikallaan

B1-osa

Maistraatin ja raastuvan oik. kanslia 39,0 hym²

29,5 (kanslia 1:1,2) > yhdistetty tilat maistraatin kansliaksi ja uusittu kellarikiston porras sekä suljettu yhteys eteistilaan 1954 > toimisto raastuvanoikeudelle 1978 > purettu ja muutettu vaateaulaksi sekä uusittu kellariporras 1982-85

6,5 (eteinen 1:1,1) > purettu 1954

2,0 (välikkö) > purettu 1954

1,0 (wc) > purettu 1954

Rahatoimikamari 39,0

29,5 (istuntohuone 1:1,2) > **Saarisen kalustus** > kaupunginvoudille 1934 > konekirjoittajan huoneeksi 1967 > toimisto rakennuslautakunnalle 1978 > purettu ja yhdistetty viereiseen eteistilaan 1982-85

6,5 (eteinen 1:1,1) > purettu 1960 uuden puhelinkeskuksen tieltä: uudet palveluluukut käytävään ja aulaan > purettu ja yhdistetty viereiseen huonetilaan 1982-85

2,0 (välikkö) > purettu 1960

1,0 (wc) > purettu 1960

Liikennetilat 77,0 hym²

2,0 (tk) + 5,5 (et) + 60,0 (porrashuone) > **Saarisen valaisimet**

18,5 (odotusaula pohj. 1:1,26) > **Saarisen valaisimet** > raastuvanoikeuden vaatetilaksi 1978 > palautettu tilan alkuperäinen muoto 1982-85

18,5 (odotusaula etel. 1:1,26) > **Saarisen valaisimet** > tilaan puhelinkeskus 1949 > puhelinkeskus purettu 1960 > rakennuslautakunnan vaatetilaksi 1978 > palautettu tilan alkuperäinen muoto 1982-85

B2-osa

Rahatoimikamari 36,0

31,5 (kanslia 1:2,3) > tila kolmeen osaan kaupunginvoudille 1934 >

kamreerille 1949: odotusaulaan avautuva palveluluukku > konekirjoittajan huoneeksi 1967 > toimisto rakennuslautakunnalle 1978 > purettu ja yhdistetty alkuperäiseen muotoon lähettien tilaksi 1982-85, pohjoisseinän oviaukot alkuperäiset ja luukkujärjestely periaatteessa, uusi väliovi kirjaamoon myöhempää perua

4,5 (arkisto) > liitetty rahatoimiston holviin 1934 > holviin wc-tila 1967 > purettu ja muutettu varastoksi 1982-85

Papin kanslia 52,5 hym² 27,5 (kanslia 1:1,3) > rahatoimisto 1934 > purettu 1949, rakennettu kassakoppi + 6,5 (et) > purettu 1934 + 1,0 (väliikkö) > purettu 1934 + 1,0 (wc) > purettu 1934 + 14,5 (pastorin huone 1:1,35) > laajennus kamreerille 1934 > purettu 1949 > yhdistetty kaikki tilat rahatoimistoksi 1949: ovet käytävälle pois ja tilalle 3 palveluluukku > jaettu kahdeksi kansliatilaksi 1967 > tilat rakennuslautakunnalle 1978: jaettu isompi huone kahdeksi toimistotilaksi > purettu ja yhdistetty tilat yhdeksi kirjaamotilaksi 1982-85 2,0 (arkisto) > laajennettu 6,5 hym² holviksi 1934 > jako kahdeksi varastoksi 1960 > purettu ja uusittu 1982-85

Liikennetilat 39,0 (odotushuone etel.) > **Saarisen valaisimet** > tilan katkaisu päästä ja liitos laajennusosan käytävään sekä wc-tila ja varasto 1934 > maistraatin vahtimestarin työtilaksi 1967 > palautettu tilan muoto 1982-85: alkuperäisestä 3 oviaukosta yksi on alkuperäisellä paikallaan ja tilaan on jätetty vuoden 1949 palveluluukut

D-osa

Palosotilaat 41,5 hym² 39,0 > kahdeksi poliisin toimistotilaksi 1967: komisario ja päällikkö + 2,5 (et) > purettu 1967 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: kaupunginsihteeri ja konekirjoittaja

Alipalomestari 42,5 hym² 4,0 (et) + 19,0 (huone) > liitetty isolla aukolla palosotilaiden tilaan 1934 + 1,5 (varasto) + 15,0 (keittiö) + 2,0 (väliikkö) + 1,0 (varasto) > purettu 1960, tilalle keskikäytävä ja 3 toimistohuonetta sekä 2 arkistotilaa > poliisin käyttöön 1967 > viskaalinviraston toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: kaksi kansliashteeriä

Vahtimestari 41,5 hym² 3,5 (et) + 19,5 (vahtimest. huone) + 14,5 (keittiö) + 2,5 (et) + 1,5 (var) > purettu 1960, tilalle keskikäytävä, kahvi-keittiö ja aulatila > poliisin käyttöön 1967: päivystyshuone, toimistohuone ja odotustila > muutettu viskaalinviraston toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: toimisto, wc ja porrasaula

Vahtimestari 39,0 hym² 4,0 (et) + 11,0 (keittiö) + 22,5 (vahtimest. huone) > lohkaistu eteistila toiseen asuntoon 1934 + 1,5 (varasto) > purettu 1960, tilalle keskikäytävä ja 2 kanslistin huonetta > poliisin käyttöön 1967 > rakennuslautakunnan toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: konekirjoitushuone, teknisiä tiloja, keittokomero ja hissikuilu

Pesutilat 45,0 hym²	14,5 (vaatehuone) > eteistila, varastot, keittiö ja makuuhuone 1934
Palomestari 1934	26,5 (sauna) > asuinhuone 1934
	4,0 (suihkutila) > purettu 1934
	> tiloihin teknisen kaupunginjohtajan toimiston kaksi toimistohuonetta: konekirjoittajat, kanslias sihteeri ja aktuaari: eteistiloissa väliseinäpurkuja 1945 > purettu 1960, tilalle keskikäytävä, wc ja 2 toimistohuonetta tekniselle kaupunginjohtajalle ja kanslistille > poliisin tiloiksi 1967 > rakennuslautakunnan toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: kaksi konekirjoittajien toimistohuonetta
Käytävä	36,0 > muutettu vaateaula- ja odotustiloiksi 1960 > odotusaula raastuvanoikeuden varastotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: käytävän päihin on muodostettu 2 aulatilaa ja niiden välissä oleva käytävä on alkuperäistä leveämpi
Wc-tilat	4 x 1,1 = 4,5 > purettu 1 wc käytäväksi laajennusosaan 1934 > muutettu 1960 > purettu kaikki 1967
Porrashuone	10,5 > osastoitu 1960 > purettu kaikki väliseinät ja osastoitu käytävätilan katkaisevilla liukupalo-ovilla 1982-85
E-osa	
Maistraatin porras	4,0 (kierreporras) > avattu yhteys entiseen eteistilaan 1978 > purettu ja uusittu uloskäynniksi 1982-85
Ruiskumestari 44,5 hym²	5,5 (kierreporras ja et) > purettu ja liitetty eteinen viereiseen uloskäyntiin sekä puhkaistu porrastilan läpi käynti A-osasta E-osaan 1982-85
	4,0 (varasto) + 15,0 (keittiö) + 20,0 (ruiskumestarin huone) > poliisin miehistöhuoneeksi ja keittiöksi 1967 > viskaalinviraston toimistohuoneeksi ja kahvihuoneeksi 1978 > tilat purettu ja muutettu kirjastoksi 1982-85
Palokunta 15,0 hym²	9,5 (varustevalasto) > tilan kautta uusi yhteys D-osaan ja loput arkistotilaksi 1967 > purettu ja muutettu siivousvarastoksi 1982-85
	3,0 (kierreporras torniin)

2. KERROS, YHT. 906 HYM²

A-osa

Terveys ja vaivaishoito	28,0 > uusi ovi valtuustosaliin ja viereiseen toimistoon 1934 > muutettu yleisötilaksi ja avattu valtuustosaliin 1958: uusi väliseinä käytävälle ja 3 pilariväliä avoimeksi saliin > muurattu umpeen yksi pilariväli 1982-85
Piirustuskonttori	48,0 (1:1,25) > vero toimistoksi 1947 > jaettu kahdeksi maistraatin kansliatilaksi 1960 > ulosottoapulaisten tiloiksi 1967 (II kaupunginvouti) > jaettu uudestaan 1978: kaksi samankokoista toimistohuonetta > purettu kaikki väliseinät ja pilkottu tilat osiin 1982-85: porrashuone, hissikuilu, kaksi wc-tilaa ja varasto

Toimistot 96,0 hym²

25,5 (1:1,35) > jaettu kahteen osaan 1947 > jaettu keskikäytäväksi ja maistraatin toimistohuoneeksi 1960 > verokassan tilaksi 1967 > tilaan liitetty keskikäytävä ja yhdistetty viereiseen toimistoon 1978: muodostettu valtuuston neuvotteluhuone

24,0 > verotoimistoksi 1947 > jaettu keskikäytäväksi ja maistraatin oikeusneuvosmiehen huoneeksi 1960 > toimistopäällikön huoneeksi 1967 > tilaan liitetty keskikäytävä ja yhdistetty viereiseen toimistoon 1978: muodostettu valtuuston neuvotteluhuone

21,5 (1:1,6) + 25,0 > jaettu 4 osaan: et, wc, var, huone ja yhteys liikuntasalin varastoon > purettu pienet tilat, verotoimistoksi 1947 > huoneet jaettu keskikäytäväksi ja yhdistetty kunnallisormestarin huoneeksi 1960 > jaettu kahdeksi toimistotilaksi 1967 > tiloihin liitetty keskikäytävä ja varasto sekä yhdistetty 1978: muodostettu valtuuston neuvotteluhuone

> purettu kaikki väliseinät 1982-85 ja yhdistetty tilat käytävän kanssa kaupunginhallitukselle 135,0 hym² kokoustilaksi sekä avattu tilasta kulkuyhteys E-osaan eli torniin

Käytävä

49,0 > **Saarisen valaisimet** > rakennettu varaston eteen eteistila n. 12 hym² verotoimistoon 1947 > uusi ullakon porras 1947 > jaettu työtiloiksi 1967: keskuskortistihuone ja toimistotila (II kaupunginvouti) > palautettu käytäväksi 1978 > purettu ullakon porras ja liitetty pääosa käytävästä kaupunginhallituksen huoneeseen 1982-85

Wc-tilat

6,0 > varastoksi 1934 > palautettu wc-tilaksi 1960 > etutilaan uusi kulkuaukko 1978 > purettu 1982-85

B1-osa**Liikennetilat 66,5 hym²**

44,5 (käytävä) + 22,0 (porrashuone) > **Saarisen valaisimet**

Valtuustosali

146,0 (1:1,375) > **Saarisen kalustus** > uusittu valaisimia ja asennettu äänityspöytä 1953 > sivuseinät avattu yleisötiloihin ja asennettu uusia raitisilmaventtiilejä 1958 > äänenvahvistimet 1968 > ummistettu yksi yleisötilan aukko molemmin puolin 1982-85

B2-osa**Valtuuston puh.joht.**

28,0 > pienennetty, osasta käytävä ja ullakkoporras 1934 > muutettu yleisötilaksi ja avattu valtuustosaliin 1958: uusi väliseinä käytävälle ja 3 pilariväliä avoimeksi saliin > muurattu umpeen yksi pilariväli 1982-85

Valiokuntahuone

48,0 (1:1,25) > uusi ovi edell. huoneeseen 1934 > rakennettu huoneen itäpään arkistihuone ja vaatetila 1958 > osa tilasta keskikäytäväksi ja loput toimistotilaksi 1967 > liitetty käytävätila ja viereinen toimistohuone 1978: muodostettu valtuuston neuvotteluhuone > purettu väliseinät ja muutettu neuvotteluhuoneeksi 1982-85: nykyinen neuvotteluhuone on alkuperäistä pienempi

Kirjasto-arkisto

33,0 (1:1,1) > osa tilasta keskikäytäväksi ja loput jaettu kahdeksi toimistotilaksi > toisesta toimistosta lehdistöhuone 1978: väliovi

	laajennusosaan ummistettu > väliseinät purettu ja jaettu uudestaan kahdeksi huoneeksi 1982-85
Käytävä	21,0 > Saamisen valaisimet > laajennettu 1934 > muutettu toimistotilaksi 1967 > palautettu käytäväksi 1978 > purettu ullakon porras ja rakennettu uudelleen 1982-85
Wc-tilat	6,0 > purettu 1934
D-osa	
Palokuntatilat 42,0 hym² Yhteys E-osaan	1,5 (välikkö) > laajennettu ja avattu ovi viereiseen huoneeseen + 1,5 (wc) + 10,5 (et) + 28,5 (WPK:n kirjasto) > muutettu tilajako kahdeksi samansuuruiseksi huoneeksi sekä avattu aukko ent. palomestarin asuntoon > purettu kevyet väliseinät ja jaettu kahdeksi raastuvanoikeuden toimistohuoneeksi 1964 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: kaupunginjohtaja
Palomestari 83,5 hym²	4,0 (et) > purettu 1964 13,5 (huone) > suljettu yhteys etelän puoleiseen huoneeseen > purettu 1964 ja muokattu toimistohuoneeksi 1,0 (varasto) > purettu 1964 18,5 (huone) > liitetty entiseen kirjastoon 1934 > purettu 1964 ja muokattu toimistohuoneeksi 0,5 (varasto) > purettu 1934 19,5 (huone) + 14,5 (keittiö) + 5,5 (kylpyhuone) + 1,5 (wc) + 2,0 (et) + 1,5 (var) + 1,5 (var) > purettu ja yhdistetty yhdeksi tilaksi 1934 > raastuvanoikeuden odotustilaksi 1964 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: kaupunginjohtajan sihteeri, apulaiskaupungin-sihteeri, keittokomero, lähetintila, 2 wc:tä ja porrasaula
Keittäjä 38,5 hym²	2,0 (et) + 1,0 (var) + 1,0 (var) > siivoustiloiksi 1934 + 23,5 (huone) > VSS-huone, kulmaan varasto 1934 + 11,0 (keittiö) > osin siivoustiloiksi, osin toimistoksi 1934 > purettu ja muutettu I kaupunginvoudin 2 toimistotilaksi 1964 > raastuvanoikeuden toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: apulaiskaupunginjohtaja ja hissikuilu
Huoneisto 47,0 hym²	10,5 (etuhuone) > pienennetty, osa käytäväksi 1934 + 1,5 (välikkö) + 22,0 (huone) + 13,0 (keittiö) > purettu ja muutettu I kaupunginvoudin 2 toimistotilaksi 1964 > raastuvanoikeuden toimistotiloiksi 1978 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: apulaiskaupunginjohtaja ja sihteeri
Käytävä	36,0 > rakennettu wc-tilojen etuhuoneiksi, tupakointitilaksi ja raastuvanoikeuden vahtimestarin tilaksi 1964 > purettu kaikki väliseinät ja jaettu tilat uudelleen 1982-85: käytävän päihin on muodostettu 2 aulatilaa ja niiden välissä oleva käytävä on alkuperäistä leveämpi
Wc-tilat	4 x 1,1 = 4,5 > purettu ja muutettu 1934 > rakennettu uudestaan 1964 > purettu 1982-85

Porrashuone 10,5 > osastoitu 1964 > purettu kaikki väliseinät ja osastoitu käytävätilan katkaisevilla liukupalo-ovilla 1982-85

E-osa

Palokunta 68,5 hym²

61,0 (voimistelu- ja kokoussali) > salin kautta käynti verotuksen arkistoon ullakolla, tila kahtia jaettuna verottajan käytössä 1947? > kahvihuoneeksi 1960 > raastuvanoikeuden istuntohuoneeksi 1964 > purettu ja muutettu kaupunginjohtajan neuvotteluhuoneeksi 1982-85
4,5 (varasto) > liitetty A-osan toimistohuoneeseen 1934
3,0 (kierreporras torniin)

1934 KAUPUNGINTALON LAAJENNUKSEN (C-osa) HYÖTYALA YHTEENSÄ N. 700 HYM²

Pohjakerros, yht. 175 hym²

Etsivän huoltotoimisto > kaikki tilat rakennettu uudestaan 1961: keskikäytävän ympärille 6 toimistohuonetta ja kahvihuone: läntisempi sisäänkäynti muutettu ikkunaksi
Tiloja Suojeluskunnalle? > tilat asunto-oikeudelle ja oikeusaputoimistolle 1973 > purettu kaikki väliseinät sydänmuuria lukuun ottamatta ja ummistettu muuriin tehtyjä aukkoja sekä jaettu tilat uudelleen 1982-85: sivukäytävä, 3 toimistohuonetta, iso kopiointihuone sekä uusi porras D-osaan > ulko-ovi ja sisäänkäyntiporras alkuperäisellä paikallaan uudelleen rakennettuina

1.kerros, yht. 175 hym²

Kaupunginhallitus 51,0 > maistraatin istuntohuoneeksi 1967 > rakennuslautakunnan neuvotteluhuoneeksi 1978 > neuvotteluhuoneeksi 1982-85
Kaupunginjohtaja 69,5 > muutettu konekirjoittajien huoneeksi 1954 > kunnallispormestarin huoneeksi 1967 > rakennuslautakunnan toimistotilaksi 1978 > tilasta lohkaistu käytävälle avautuva varasto 1982-85 ja loppuosa sisustettu taloushallinnon toimistohuoneeksi, johon avattu uusi oviaukko käytävälle
Sihteeri > muutettu eteistila ja varasto kivirakenteiseksi arkistoksi 1954 > notaarin huoneeksi 1967 > rakennuslautakunnan toimistotilaksi 1978 > purettu väliseinä kansliaan ja jaettu käytävän suuntaisesti keskeltä kahtia 1982-85: toisesta puolesta arkisto, toisesta toimisto
Kanslia > oikeusneuvosmiehen huoneeksi 1967 > rakennuslautakunnan toimistotilaksi 1978 > purettu väliseinä sihteerin huoneeseen ja jaettu käytävän suuntaisesti kahtia 1982-85 arkisto- ja toimistotiloiksi
Käytävä, kahvih., wc:t 54,5 > kahvihuoneen ja toisen wc:n purku sekä uusi porras D-osaan teknillisen johtajan tiloihin 1945 > käytävän länsipää naisten huoneeksi 1967: sisälle wc-tila ja uudet portaat D-osaan > purettu käytäväksi 1978 > purettu väliseinät ja tehty uusi D-osaan johtava porras 1982-85

2.kerros, yht. 175 hym² Kaupungininsinööri 71,5 (piirustussalit ja toimistot) + kaupunginarkkitehti 49,0 + pääkäytävä ja arkistoholvi 54,5 > sosiaalitoimistoksi 1940, kun rakennusosasto muutti ullakolle? > tilamuutoksia toimistotiloissa 1951 > purettu kaikki väliseinät ja rakennettu keskikäytävän ympärille I kaupunginvoudin kansliaksi 1967: 8 toimistohuonetta, varastohuone ja siivoojien pukuhuone > toimistohuoneista 4 raastuvanoikeudelle ja 4 valtuuston huoneiksi (varasto purettu) > purettu kaikki väliseinät ja jaettu 5 toimistohuoneeksi ja siivousvälinevarastoksi 1982-85: käytävän oviaukotusta muutettu sekä uusittu lattia samaan tasoon D-osan kanssa

Ullakko Kaupungeodeetin toimitilat, piirustussali ja mittausosasto: katolle tehtiin lapeikkunoita sekä pienet ikkunat päätykolmioihin > tilat paloivat pommituksessa 27.12.1939.

1940 UUDET ULLAKKOTILAT

Ullakko laajennusosan päällä, yht. 175 hym² > kaikki uutta palon jälkeen 1981-85: kolme neuvotteluhuonetta ja IV-konehuone, porrasyhteys alas purettu

Arkkitietien piirustussali 70,0:	> asemakaavaosaston piirustussaliksi 1947
- lapeikkunat 4 kpl pihalapelle	> ikkunat uusittu 1981-85
+ pieni varastokomero	
Arkkitiedin huone 23,5:	> asemakaava-arkkitiedin huoneeksi 1947
Kopiohuone 13,0	
Eteinen 15,0	
Yhteiset wc-tilat (ark&geo)	
Paisuntasäiliö	> asemakaavaosaston toimistoarkkitiedin huoneeksi 1947
Laskuhuone (geod.) 17,0:	> arkkitehtiosaston toimistoarkkitiedin huoneeksi 1947
- lapeikkunat 2 kpl katulapelle	

Ullakko B-osan päällä, yht. n. 115 hym² > kaikki uutta palon jälkeen 1981-85: uudet portaat alakertaan, iso aula, kaksi neuvotteluhuonetta ja käytävä

Geodeettien piirustussali 56,0:	> arkkitehtiosaston piirustussaliksi 1947 > sosiaalilautakunnan toimistotiloiksi 1951? > paikallisradion studioksi 1968 > ikkunat uusittu 1981-85
- lapeikkunat 4 kpl pihalapelle	
Geodeetin huone 25,5:	> kaupunginarkkitiedin huoneeksi 1947 > yleisradion paikallistoimitukselle 1968
Eteinen 17,0	
Arkisto 15,0	> sijoitettu IV-kanavia 1982-85

Ullakko D-osan päällä, yht. n. 40 hym²

Arkkitehtiosaston arkisto 18,0
Asuntojen saunaosasto:
eteinen, pukuhuone ja
puulämmitteinen sauna

> kaikki uutta palon jälkeen 1981-85:
siivouskeskus ja porrassaula, porrashuoneen
kattoa korotettu 1981

> asemakaavaosaston arkistoksi 1947
> rakennettu yhteys toimistoon 1945

1945 UUDET ULLAKKOTILAT**Ullakko D-osan päällä**

Asemakaava-arkkitehdin huone:
- lapeikkunat 2 kpl katusivulle ja
pieni ikkuna päätykolmioon
Asemakaavaosaston piirustussali:
- lapeikkunat 3 kpl katusivulle
Eteistila ja wc

> kaikki uutta palon jälkeen 1981-85:
hissikuilu ja -konehuone, IV-hormeja, wc-
tiloja ja neuvottelu-huone

> rakennustarkastajan huoneeksi 1947
> rakennustarkastuksen toimistohuoneeksi 1947

1947 UUDET ULLAKKOTILAT**Ullakko Valtuustosalin päällä**

Geodeettien piirustussali:

- lapeikkunat 8 kpl pihisivulle
Arkkitehtiosaston rakennusmestarit:

- lapeikkunat 3 kpl pihisivulle
Sivukäytävä:
- lapeikkunat 4 kpl pihisivulle
Wc-tilat porrashuoneen päällä

> kaikki uutta palon jälkeen 1981-85
> kahvihuoneeksi 1964 > Yleisradiolle 1968 > yhdistetty
mestarien kanssa valtuuston esittelyhuoneeksi 1981-85:
lapeikkunat purettu
> I kaupunginvoudille 1964 > Yleisradiolle 1968 > yhdistetty
piirustussalin kanssa valtuuston esittely huoneeksi 1981-85:
lapeikkunat purettu
> yhdistetty porrashuoneen päällä olevan tilan kanssa IV-
konehuoneeksi 1981-85: kaksi lapeikkunaa pihisivulle
> yhdistetty käytävän kanssa IV-konehuoneeksi 1981-85:
kattoa korotettu

Ullakko A-osan päällä

Kaupungingeodeetin huone:
- uudet ikkunat päätykolmioon
Geodeettiosaston arkisto
Porrassaula
Vastaanottotila:
- lapeikkunat 2 kpl pihisivulle ja
2 kpl katusivulle

> raastuvanoikeudelle 1964 > kaikki uutta palon jälkeen
1981-85
> tila pilkottu osiin 1981-85: porrashuone, hissikuilu, inva-
wc ja varasto
> sijoitettu IV-kanavia 1982-85
> uusittu portaat ja rakennettu teknisiä tiloja 1982-85
> purettu ja rakennettu paikalle käytävä ja neuvottelutila
1982-85: pihisivun lapeikkunat uusittu

Tilaustyösali:	> purettu ja rakennettu paikalle käytävä ja neuvottelutila
- lapeikkunat 6 kpl pihasivulle	1982-85: pihasivun lapeikkunat uusittu 3 kpl
Toimistohuoneet 3 kpl:	> purettu ja rakennettu paikalle käytävä ja neuvottelutila
- lapeikkunat 6 kpl katusivulle	1982-85: lapeikkunat purettu
Geodeettiosaston arkisto ja wc-tilat	> purettu ja rakennettu paikalle käytävä ja varasto 1982-85
Verotoim. arkisto (käynti tornin kautta)	> purettu ja rakennettu paikalle käytävä ja porras torniin 1982-85

1981-85 UUDET ULLKKOTILAT

D-osa

Entiseen kylmään ullakkotilaan:

Kokoushuone	43,5
Käytävä ja porras torniin	20,5
IV-konehuone	19,0
Varasto	19,5

E-osa

Rakennettu lasikäytävä ja IV-konehuone 1982-85: torniin johtavat puuportaat uusittu

KAUPUNGINTALON MUUTOKSET VUODEN 1985 JÄLKEEN

1991:	uusittu julkisivujen korvausilmaventtiilit
2008:	parannettu pääportaan alueen vedeneristystä
2009:	rakennettu salaojitus ja parannettu pihakannen vedeneristystä
2014:	muutettu tilankäyttöä D-osan pohjakerroksen luoteiskulmassa, alkuperäisessä kalustohalli 1:ssä ja tallissa